

MODERNO SLIKARSTVO U HRVATSKOJ

Filipović-Grčić, Mirela

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:828366>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

DIPLOMSKI RAD

MODERNO SLIKARSTVO U HRVATSKOJ

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

MIRELA FILIPOVIĆ-GRČIĆ

Split, 2024. godina

Odsjek: Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Studij: Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Predmet: Osnove likovne umjetnosti I i II

MODERNO SLIKARSTVO U HRVATSKOJ

Student: Mirela Filipović-Grčić

Mentor: Izv. prof. dr. sc. Marija Brajčić

Split, rujan 2024. godine

Sadržaj

Uvod	5
1. Slikari “pleneristi”	6
2. Secesija	6
2.1. Zagrebačka šarena škola	7
3. Simbolizam	8
3.1. Vlaho Bukovac	9
3.2. Bela Čikoš-Sesija	13
3.3. Oton Iveković	15
3.4. Joso Bužan	16
3.5. Slava Raškaj	17
3.6. Mirko Rački	19
3.7. Emanuel Vidović	20
3.8. Menci Klement Crnčić	22
3.9. Tomislav Krizman	23
3.10. Ferdo Kovačević	24
3.11. Robert Auer	25
4. Grupa Medulić	26
4.1. Izložbe	27
5. Hrvatski proljetni salon	27
5.1. Stilske faze od 1916. do 1919. godine	29
5.2. Stilske faze od 1919. do 1921. godine	30
5.3. Stilske faze 1921. do 1928. godine	31
6. Münchenski slikarski krug	32
6.1. Josip Račić	33
6.2. Vladimir Becić	37
6.3. Miroslav Kraljević	40
6.4. Oskar Herman	42
7. Praška Četvorica	45
7.1. Milivoj Uzelac	45
7.2. Vladimir Varlaj	47
7.3. Vilko Gecan	48
7.4. Marijan Trepše	50
8. Realizam 20. stoljeća	51

8.1.	Grupa Zemlja	52
8.2.	Marino Tartaglia.....	53
8.3.	Ivo Režek	56
9.	Ekspresionizam 20. stoljeća	57
9.1.	Ljubo Babić.....	57
9.2.	Jerolim Miše.....	59
10.	Apstrakcija.....	61
10.1.	Exat 51.....	62
10.2.	Ivan Picelj.....	63
10.3.	Julije Knifer.....	65
11.	Nova Figuracija	66
11.1.	Edo Murtić.....	67
11.2.	Zlatko Kauzlarić-Atač	69
11.3.	Dimitrije Popović	70
11.4.	Vasilije Jordan.....	71
11.5.	Ivica Šiško	72
12.	Konceptualizam	74
12.1.	Goran Trbuljak	74
12.2.	Gorki Žuvela	77
13.	Postmodernizam	80
13.1.	Mladen Stilinović	81
13.2.	Vlado Martek	83
13.3.	Josip Vaništa	84
13.4.	Igor Rončević	86
14.	Zaključak	88
15.	Literatura	89
	Sažetak.....	94
	Abstract.....	95

Uvod

Prijelaz iz XIX u XX stoljeće obilježavaju pleneristi, simbolisti i secesionisti, slikari Münchenskog kruga, impresionisti i ekspresionisti, koji su pokretači jugoslavenske moderne i koji se uklapaju u složenu europsku umjetničku situaciju podijeljenu između Münchena i Pariza. “Jugoslavenski narodi težili su ka duhovnom i političkom oslobođenju, kojim je njihovo ujedinjene logički moralo započeti. Želja da se postigne kolektivna, nacionalna sloboda, kroz individualnu, traganje za prvom kao preduvjetom druge, i obrnuto – bilo je nešto što je moderna umjetnost mogla ohrabriti i potaknuti.” (Protić, 1982)

Hrvatska moderna umjetnost obuhvaća umjetničku djelatnost u Hrvatskoj tijekom 20. stoljeća. Krajem 1898. godine i početkom Prvog svjetskog rata, likovna umjetnost u Hrvatskoj postala je značajna društvena pojava, igrajući ključnu ulogu u izgradnji modernog kulturnog identiteta (Kolešnik i Prelog, 2012). Sve do kraja Prvog svjetskog rata, u Hrvatskoj se odvijao paralelni razvoj različitih likovnih stilova, dok su avangardni pokreti koji su bili prisutni u zapadnoj Europi i Rusiji uglavnom izostali. Zbog toga su najvažnija djela tog razdoblja još uvijek bila pod snažnim utjecajem umjetnosti 19. stoljeća. Moderna umjetnost u Hrvatskoj pojavila se krajem 19. stoljeća, a njezini su pristalice promovirali individualizam, subjektivnost i novi senzibilitet (Žmegač, 2010).

Promjene u hrvatskoj umjetnosti odvijale su se sporijim tempom u usporedbi sa zapadnoeuropskim zemljama zbog specifičnih društvenih i političkih okolnosti u zemlji. Novi stilovi nisu bili u potpunosti prihvaćeni, već su se prilagođavali da bi odgovarali širem društvu. Unatoč tim uvjetima, umjetnost u Hrvatskoj mijenja se pojavom novih izložbenih prostora, osnivanjem umjetničkih udruženja i grupa, povećanjem broja samostalnih i grupnih izložbi te osnivanjem umjetničkih škola, što je rezultiralo porastom umjetničke produkcije (Kolešnik i Prelog, 2012).

Pojam moderne umjetnosti u Hrvatskoj najviše se povezuje sa simbolizmom i secesijom. Oni označavaju prijelaz ka novom, ili čak, i samo novo slikarstvo. Ova dva shvaćanja se miješaju i prelijevaju jedan u drugi. Prihvaćena je tvrdnja da je secesionizam vrsta romantizma i baroka, kao i pokušaj opće umjetničke sinteze (Protić, 1982). Počeci moderne umjetnosti u Hrvatskoj vezani su uz Prvi hrvatski salon, koji je 1898. organiziralo Društvo hrvatskih umjetnika pod vodstvom Vlahe Bukovca. Ključne figure suvremene hrvatske umjetnosti u to vrijeme uključuju slikare poput Miroslava Berbera, Đure Cveka Jordana, Fernanda Kovačevića, Bela Čikoša Sesije,

Eda Murtića i Dimitrija Popovića, te kipare Roberta Frangeša-Mihanovića i Ivana Meštrovića. (Žmegač, 2010). Također, grupa mladih slikara koji su se obrazovali u Münchenu tijekom prvog desetljeća 20. stoljeća, među kojima su bili Julije Klović Račić, Miroslav Kraljević, Vladimir Becić i Oton Herman, nastojala je unijeti francuske utjecaje, posebno impresionizam, u hrvatsku umjetnost tog razdoblja (“Web design”, bez dat.).

1. Slikari “pleneristi”

Krajem XIX i početkom XX stoljeća pojavljuje izvjesni napredak u smislu svijesti o impresionističkoj slikarskoj revoluciji. Zbog toga se oko 1900. godine vidi već veza sa tradicijom te usvajanje impresionističkih novina. Za pleneriste sve što je prirodno lijepo je i umjetnički lijepo. Više se govori o emocionalnoj vrijednosti motiva nego o njegovom plastičnom oblikovanju, te se u tom pogledu otkriva sukob novog i starog odnosno plenerizam i simbolizam se isprepleću (Murat, Bukovac, Medović) (Protić, 1982). Tradicionalni slikarski pristupi bili su nadopunjeni elementima impresionizma, poput osvjetljavanja palete, slobodnijih poteza kistom i neposrednijeg prikaza prirode. Hrvatski pleneristi su nastojali uskladiti dva različita pristupa akademski i impresionistički. Uveli su prirodno i dnevno svjetlo u svoje slike, zamjenjujući tradicionalne smeđe tonove živopisnijim kromatskim skladbama (“Web design”, bez dat.). Najznačajniji hrvatski pleneristi su bili Vlaho Bukovac, Celestin Medović, Ferdo Kovačević, Oton Iveković, Ferdo Vesel, Marko Murat, i drugi (Protić, 1982).

2. Secesija

Godine 1898., u Zagrebačkom Umjetničkom paviljonu, održana je izložba pod nazivom Hrvatski salon, koja je okupila velik broj mladih umjetnika. Ovaj događaj se smatrao prekretnicom, označivši početak 20. stoljeća u hrvatskoj umjetnosti. U tom periodu, Zagreb se razvio iz političkog središta s ruralnim okruženjem u značajan ekonomski i kulturni centar, postavši ključna točka za cijelu hrvatsku umjetnost. Iako su Split i Osijek također napredovali, nisu imali priliku pokrenuti kulturne projekte od značaja za osnovne razvojne smjernice hrvatske umjetnosti (Kolešnik i Prelog, 2012).

Skupina umjetnika predvođena Vlahom Bukovcem i Belom Ćikoš Sesijom napustila je Društvo umjetnosti i osnovala Društvo hrvatskih umjetnika kako bi izrazila neslaganje s akademskom tradicijom. Njihovo neslaganje se manifestiralo ne samo u vezi s općim pregledima, već i u različitim pristupima boji u slikarstvu i shvaćanju 'dovršene' forme. Ova grupa umjetnika stekla je širu društvenu podršku kroz zapažene izložbe u inozemstvu (Žmegač, 2010). Zahvaljujući potpori hrvatskog bana Khuena Hedervaryja, koji je zastupao mađarske interese, uspjeli su osigurati financijska sredstva za organizaciju izložbe u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu. Ova izložba bila je prva manifestacija moderne hrvatske umjetnosti. Na izložbi su svoje radove predstavili brojni umjetnici, uključujući slikare Roberta Auera, Ivana Bauera, Vlahu Bukovca, Mencija Klementa Crnčića, Belu Ćikoš-Sesiju, Otona Ivekovića, Ferdu Kovačevića, Slavu Raškaj, te kipare Roberta Frangeša-Mihanovića i Rudolfa Valdeca. Mladi student arhitekture, Viktor Kovačić, također je izložio nacрте okvira za Bukovčev Portret Vranicanija. Izložba je prikazala raznovrsne motive, od tradicionalnih portreta i mrtvih priroda do pejzaža i alegorija. Ovo razdoblje obilježilo je borbu likovnih umjetnika za priznanje, koja je trajala od 1897. do 1903. godine. Iako je Hrvatska tada bila dio Austro-Ugarske, umjetnici su se trudili suprotstaviti mađarizaciji i povezati se s ostalim južnoslavenskim zemljama (Kolešnik i Prelog, 2012).

Godine 1904. održana je Prva jugoslavenska umjetnička izložba u Beogradu. Već sljedeće godine, 1905., osnovan je Savez južnoslavenskih umjetnika "Lada", ali se grupa mladih hrvatskih umjetnika iz Dalmacije, predvođena Emanuelom Vidovićem, uskoro osamostalila i 1908. godine u Splitu osnovala "Društvo Medulić". Na taj način prestala je dominacija Zagreba kao jedinstvenog likovnog centra, što je bilo karakteristično za 19. stoljeće (Gamulin, 1995).

Izložba Prvog hrvatskog salona imala je važnu ulogu u formiranju i edukaciji publike. Otvaranje izložbe privuklo je oko 11,000 posjetitelja, što je za tadašnji Zagreb bio izniman broj. Ovaj događaj duboko je utjecao na oblikovanje umjetničkog ukusa i potrebe publike u sljedećim desetljećima, postavljajući temelje za prihvaćanje inovativnih pristupa u umjetnosti (Domljan, 2005).

2.1. Zagrebačka šarena škola

Po povratku iz Pariza, Vlaho Bukovac je snažno utjecao na mlađu generaciju slikara. Oni su napustili tamne tonove realizma, zamijenivši ih živahnim bojama i svjetlošću europskog

impresionizma, te su često stvarali na otvorenom (en plein air) dok su zadržavali akademski pristup formi. Zbog tih promjena, skupina mladih umjetnika okupljena oko Bukovca postala je poznata među kritičarima kao "šarena zagrebačka škola". Škola nije imala naročit ideološki program, jedini zadatak joj je bio uljepšati realizam. Bukovac je u to vrijeme naslikao "Hrvatski preporod" i "Gundulićev san". Škola je imala nekoliko uspjeha. Tako je 1895. godine sudjelovala na izložbi u Budimpešti, 1897. godine u dekoriranju 'ilirske dvorane', 1898. godine slikari zagrebačke šarene škole izlagali su na Salonu (Domljan, 2005).

3. Simbolizam

Simbolizam kao umjetnički pokret pojavio se krajem 19. stoljeća kao reakcija na realizam i naturalizam, s naglaskom na emocije, snove, mitologiju i subjektivne doživljaje. U Hrvatskoj, simbolizam je imao značajan utjecaj na slikarstvo početkom 20. stoljeća, oblikujući radove umjetnika koji su težili izražavanju unutarnjih stanja, duhovnosti i mistike kroz svoje radove. Karakteristike simbolizma u hrvatskom slikarstvu bile su teme duhovnosti, snova i mitologije. Korištenje svjetla, sjene i boje za stvaranje emocionalnih i mističnih ugođaja. Naglasak je bio na osobnom izrazu i unutarnjim stanjima umjetnika. Često korištenje simbola i alegorija za izražavanje dubljih značenja (Bedić, 2017).

Simbolizam u hrvatskom slikarstvu imao je značajan utjecaj na kasnije umjetničke pokrete i individualne umjetnike. Ovaj pokret postavio je temelje za razvoj modernističkih struja koje su slijedile, uključujući ekspresionizam, nadrealizam i kasnije apstraktne i konceptualne tendencije. (Gamulin, 1995). Bio je važan pokret u hrvatskom slikarstvu, pružajući umjetnicima platformu za istraživanje subjektivnih i duhovnih aspekata života. Djela umjetnika poput Bukovca, Vidovića, Čikoš Sesije i Kovačevića ostaju trajno svjedočanstvo bogatstva i dubine simbolističkog izraza u Hrvatskoj (Bedić, 2017).

3.1. Vlaho Bukovac

Vlaho Bukovac (1855. – 1922.) bio je jedan od najistaknutijih hrvatskih slikara, te ključna figura u razvoju hrvatske moderne umjetnosti. Tijekom svoje karijere prošao je kroz različite slikarske faze, uključujući akademizam, realizam, impresionizam, simbolizam i modernu. Najviše je poznat po svojim portretima. Njegovo uspješno razdoblje započelo je odlaskom u Pariz, gdje je usavršio svoje vještine na pariškoj Akademiji. Tamo je izlagao svoju sliku "Crnogorka" u Pariškom salonu, koja je dobila pozitivne kritike. Nakon što je završio školovanje, ostao je u Parizu i otvorio svoj prvi atelje, smatrajući se predstavnikom moderne francuske škole ("Web design", bez dat.).

Bukovac je bio član raznih umjetničkih društava. Od 1892. godine bio je član Soci t  des Arts du Canada, a od 1900. počasni član češkog umjetničkog društva Jednota um lc  v tvaryn ch. Godine 1905. postao je počasni član Srpske kraljevske akademije, a 1908. predsjednik društva Medulić u Splitu. Od 1913. bio je dopisni član  eške akademije cara Franje Josipa I. za znanost, jezik i umjetnost, te od 1919. godine počasni član JAZU. Bukovčev umjetnički opus započinje 1874. godine. Već sa 19 godina slikao je portrete po fotografijama, a ta su djela prepoznatljiva po preciznosti u prikazu detalja, jasnim konturama i bogatom spektru boja. Njegovo najistaknutije djelo iz tog razdoblja je "Sultanija" iz 1877. godine (Gamulin, 1995).

Slika 1. V. Bukovac, Mlada sultanija, 1877. ("Web design", bez dat.)

U Parizu, Vlaho Bukovac je upoznao profesora Cabanela i upisao École des Beaux-Arts. Tijekom studija na Akademiji, Bukovac je slikao sakralne teme, romantične motive iz orijenta i bavio se historijskim slikarstvom. Iako su pejzaži i portreti bili potisnuti u drugi plan na Akademiji, Bukovac je usvojio Cabanelov akademski stil, koji se odlikovao konvencionalnim i formalnim crtežom. Nakon manje od dvije godine studija u Parizu, Bukovac je naslikao "Crnogorku", koja je bila izložena na Pariškom Salonu. To je bio prvi put da je rad jednog hrvatskog slikara priznat na europskoj umjetničkoj sceni, označavajući Bukovca kao zrelog umjetnika. Bukovac je izlagao na Pariškom Salonu od 1878. do 1893. godine, gdje je predstavio djela iz crnogorskog ciklusa, kao i akademske aktove i portrete. Njegov najveći uspjeh na Salonu postigao je 1882. godine s djelom "Le Grande Iza", koje je bilo izloženo na istaknutom mjestu u glavnoj ulaznoj dvorani, čime je stekao priznanje u pariškim umjetničkim krugovima. Bukovac je diplomirao 1880. godine, a ubrzo nakon toga odbacio je akademizam i deklarirao se kao predstavnik moderne francuske realističke škole. Posvetio se slikanju portreta, uključujući i radove na srpskom dvoru, poput portreta kraljice Natalije, za koji je dobio odličje "Takovski krst 5. stepena". Kasnije je slikao i na crnogorskom dvoru. Tokom 1884. i 1885. godine, Bukovac je boravio u Dalmaciji, gdje je 1884. održao svoju prvu samostalnu izložbu u Zadru, predstavivši se široj publici (Gamulin, 1995).

Osim što je slikao u Parizu i Dalmaciji, Bukovac je tijekom tog razdoblja radio i u Engleskoj, surađujući s trgovcima umjetnina "Vicars Brothers". Njegove najpoznatije slike iz tog vremena prikazuju pastoralne scene s djevojkama i mladićima u romantičnim krajolicima. Među njima se posebno istaknula slika "Isus prijatelj malenih" (Domljan, 2005). Po dolasku u Zagreb 1893. godine, Vlaho Bukovac postaje ključna osoba u umjetničkom i kulturnom životu grada. Aktivno okuplja mlade umjetnike i književnike, a njegovim zalaganjem započinje izgradnja Umjetničkog paviljona. Također, 1897. godine osniva Društvo hrvatskih umjetnika i snažno se zalaže za međunarodnu afirmaciju hrvatske umjetnosti. Pod njegovim vodstvom, umjetnici su napustili tradicionalne atelijerske metode i prešli na slikanje na otvorenom, usmjereni na prikazivanje prirode izravno iz stvarnog okruženja ("Web design", bez dat.).

Dolazak Vlaha Bukovca u Zagreb označio je početak značajnog razdoblja u hrvatskom slikarstvu. Osnovao je umjetničku školu poznatu kao "zagrebačka šarena škola", koju su pohađali ključni umjetnici poput Bele Čikoša Sesije, Otona Ivekovića, Ivana Tišova, Roberta Frangeša-Mihanovića, Rudolfa Valdeca i Roberta Auera. Škola je bila prepoznatljiva po svijetlim i živahnim bojama koje su naglašavale svježinu i dinamiku prikazanih motiva. Bukovac je bio ključan u organiziranju važnih izložbi, uključujući Milenijsku izložbu u Budimpešti 1896. godine

i značajnu izložbu u Umjetničkom paviljonu 1898. godine, koju je otvorio kao predsjednik Društva hrvatskih umjetnika. Tijekom svog boravka u Zagrebu, Bukovac je surađivao s biskupom Josipom Jurjem Strossmayerom, za kojeg je 1894. godine naslikao impozantnu sliku "Gundulićev san". Na ovoj kompoziciji, Bukovac je prikazao pjesnika Gundulića kako zamišlja Osmana u devetom pjevanju, uz detaljne i vjerno prikazane portrete brojnih povijesnih i kulturnih figura iz Dubrovnika, uključujući i svoj vlastiti autoportret (Zidić, 2000).

Slika 2. V. Bukovac, Gundulićev san, 1894. (Gamulin, 1995)

Još jedno značajno djelo koje je Vlaho Bukovac stvorio u Zagrebu bila je kompozicija "Zastor za Hrvatsko narodno kazalište", koja tematizira Hrvatski narodni preporod. Ova radnja bila je ključna za kulturnu afirmaciju tog razdoblja. Nakon toga, Bukovac je 1903. godine prešao u Prag, gdje je postao profesor na Likovnoj akademiji. Ovdje je nastavio s umjetničkim radom i obrazovanjem mladih slikara, dodatno utječući na razvoj umjetnosti u regiji (Zidić, 2000). U svojoj kasnijoj fazi u Pragu, Vlaho Bukovac je počeo eksperimentirati s poentilističkom tehnikom, stvarajući svjetlosne i kromatske efekte na velikim kompozicijama. Jedan od najistaknutijih primjera ovog pristupa je njegova slika u Velikoj čitaonici Hrvatskog državnog arhiva iz 1913. godine, koja prikazuje povorku od 27 značajnih hrvatskih povijesnih figura. Bukovac je bio ključna figura u razvoju hrvatske kulture i umjetnosti. Kroz cijelu svoju bogatu

karijeru, ostavio je dubok i trajan utjecaj na europsku i hrvatsku umjetničku scenu, potvrđujući se kao značajan doprinositelj umjetničkom razvoju i kulturnoj baštini (Gamulin, 1995).

*Slika 3. V. Bukovac, Hrvatski narodni preporod, svečani zastor Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu, 1898.
(Gamulin, 1995)*

Prema Zidiću (2000) Vlaho Bukovac ostavio je značajan i trajan utjecaj na međunarodnu umjetničku scenu svojim raznovrsnim opusom i doprinosom hrvatskoj kulturi. Tijekom svog boravka u Pragu, gdje je radio kao profesor na Likovnoj akademiji, prošao je kroz nekoliko važnih faza i stilskih promjena u svom stvaralaštvu. U prvoj fazi svog praškog razdoblja, koja obuhvaća vrijeme prije 1908. godine, Bukovac je stekao priznanje radom "Divan" iz 1905. godine. Ova faza bila je obilježena njegovim interesiranjem za orijentalne motive, koje je često obrađivao u svom ateljeu. Bukovac je uveo poentilistički stil u svoje radove, a posebnu pažnju posvetio ciklusima akata, žanrovskim scenama i obiteljskim portretima. Druga faza, koja se odnosi na 1908. godinu, bila je produktivna za Bukovca, koji je u ovom razdoblju stvorio velik broj djela, s naglaskom na aktove. Ovi aktovi su se razlikovali po tome što su bili uokvireni bijelim draperijama, što je postalo prepoznatljiv element njegovog rada. Treća faza, koja pokriva razdoblje od 1908. do početka Prvog svjetskog rata, označava period stvaralačkog zatišja. U ovoj fazi, Bukovac je smanjio rad na aktovima i prešao na žanrovske scene, religiozne motive i

portrete. Oko 1916. godine ponovno se posvetio slikanju aktova, a djelo "Ružičasti san" ističe se kao jedno od najvažnijih u njegovom opusu. Ovaj pregled Bukovčeva rada u Pragu naglašava njegovo umjetničko istraživanje i prilagodbe, pokazujući ključne faze i djela koja su oblikovala njegov značaj u povijesti umjetnosti.

U 1918. godini, Vlaho Bukovac je napisao svoju autobiografiju pod nazivom "Moj život", u kojoj je opisao ključne trenutke iz svog života i posvetio knjigu svojoj djeci. Ova autobiografija pruža dubok uvid u njegovu umjetničku viziju i osobni put, odražavajući važnost koju je pridavao svojoj obitelji i umjetničkoj karijeri (Domljan, 2005).

Pred kraj svog života, Bukovac je osjećao duboku nostalgiju za svojim rodnim krajem i domovinom. Godine 1922. pretrpio je moždani udar i preminuo 23. travnja iste godine. Njegova smrt označila je kraj ere za hrvatsku umjetnost, s obzirom na to da je bio prva značajna umjetnička figura koja je predstavljala Hrvatsku na europskoj i svjetskoj umjetničkoj sceni. Pokopan je u svom rodnom Cavtatu, na Rokovu groblju, ostavljajući neizbrisiv trag u povijesti hrvatske i europske umjetnosti (Zidić, 2000).

3.2. Bela Čikoš-Sesija

“Najintrovertiraniji umjetnik našeg simbolizma, odnosno najmisaoniji i najviše problematiziran, i bolećiv, i erotiziran ujedno, Bela Čikoš-Sesija (1864. - 1931.), bio je školovan apsolutno akademski i konzervativno, egzaktan slikar i ujedno sanjar” (Gamulin, 1995, str 79). Rođen je u Osijeku u graničarskoj obitelji, i sam je došao do poručničkog čina. Napustio je vojnu službu 1887, i u jesen započeo studij na bečkoj akademiji. Po završetku akademije je zajedno s Menci Klementom Crnčićem osnovao u Zagrebu 1903. privatnu školu, iz koje se poslije razvila Akademija likovnih umjetnosti. Predavajući na Akademiji posvetio se podučavanju novih generacija slikara, ali nikada nije zapostavio ni slikarski rad (Bedić, 2017). Njegovo stvaralaštvo duboko je povezano s legendama iz egipatske, grčke, rimske i kršćanske mitologije, kao i s klasičnim djelima svjetske književnosti, uključujući djela Homera, Dantea, Shakespearea i Goethea. Sesija je bio poznat kao slikar historicističkih i simbolističkih kompozicija, često interpretirajući mitološke i književne teme u svojim radovima (Domljan, 2005). Jako je volio vizualno predočavati književni sadržaj te portrete uglednih suvremenika koje je slikao jako realistično. Emotivno je bio fasciniran krajolikom. Slikao ga je pastoznim namazima i profinjenom igrom svjetla i sjene, ali te slike nikada nije izlagao. U figuralnim kompozicijama

koristio je tonske odnose i slobodno nanese poteze boje. Pod utjecajem Vlade Bukovca slikao je ujednačenijim namazom boja i znatno svjetlijim koloritom. Povezanost s bečkom secesijom ogleda se u radovima slikanim s karakterističnim vertikalnim nanosima boje. Mnogi stručnjaci smatraju da je bio pionir modernizma i simbolizma u hrvatskom slikarstvu. Godine 1898. sudjelovao je na Prvoj izložbi Društva hrvatskih umjetnika, čime je dodatno učvrstio svoju ulogu u razvoju moderne umjetnosti u Hrvatskoj (Gamulin 1995).

Slika 4. B. Čikoš Sesija, Dante pred vratima čistilišta, 1897. (Gamulin, 1995)

Tijekom boravka u Münchenu, Bela Čikoš Sesija stvara neka od svojih najvažnijih djela, uključujući „Judita i Holoferno“, „Symposion“ i „Gymnasion“. „Judita i Holoferno“ ističe se akademskim pristupom s tamnim koloritom, dok tema već nagovještava elemente simbolizma. Nakon Münchena, Čikoš se seli u Južnu Italiju, gdje stvara pejzaže poput „Vezuv“ i „Stan u Bosco tre case“. Godine 1894. vraća se na privremeni boravak u Zagreb, gdje portretira svoju sestru Jelku i njezina supruga Rudolfa Valdeca. Ovi portreti su značajni zbog svog preciznog crteža, slobodnih poteza kista u pastoznim nanosima boje i svjetlosnih efekata koji doprinosi posebnoj modelaciji (Bedić, 2017).

Slika 5. B. Čikoš Sesija, Judita i Holoferno, 1892. (Bedić, 2017)

3.3. Oton Iveković

Oton Iveković (1869. –1939.) bio je značajan hrvatski slikar koji se isticao u području historicizma. Već u ranom djetinjstvu pokazivao je duboko zanimanje za crtanje i povijest, što će kasnije značajno utjecati na njegov umjetnički izraz (Gamulin, 1995). Nakon osnovne edukacije u Zagrebu, gdje je savladao temeljne vještine crtanja, Iveković je nastavio svoje obrazovanje na Bečkoj i Münchenskoj akademiji. Od 1908. godine bio je profesor na Umjetničkoj akademiji u Zagrebu i predsjednik Jugoslavenskog umjetničkog društva „Lado“. Kao član Zagrebačke šarene škole, njegov rad obuhvaća širok spektar tema, uključujući pejzaže, portrete, žanrovske scene, vojničke prikaze, sakralne kompozicije i povijesne prikaze. Njegovi najpoznatiji radovi često su posvećeni povijesti Hrvatske, a najistaknutiji među njima su prikazi iz života obitelji Zrinski i Frankopan (Zidić, 2000).

Među najznačajnijim djelima Otona Ivekovića nalaze se „Dolazak Hrvata na Jadran“, „Krunidba kralja Tomislava“, „Smaknuće Matije Gubca na trgu ispred crkve sv. Marka u Zagrebu“ i „Oproštaj Petra i Katarine Zrinski“ (Gamulin, 1995).

Slika 6. O. Iveković, Dolazak Hrvata, 1905. (Gamulin, 1995)

3.4. Joso Bužan

Joso Bužan (1873. -1936.) bio je slikar sa sklonošću likovnoj tematici iz seljačkog života. Njegov “opsežan pučki, folklorni i pripovjedački opus nije proučen, i možda baš u tome leže stanoviti izgledi. Pitanje je da li attribute folklorni i pučki ovdje upotrebljavamo u točnom značenju.” (Gamulin, 1995, str. 164).

Rani rad Josa Bužana uključuje slike inspirirane pompejskim zidnim dekoracijama, koje su prema ideji I. Kršnjavog izvedene u vestibulu palače Odjela za bogoštovlje i nastavu u Zagrebu. Bužan je radio u različitim tehnikama, uključujući ulje, akvarel te crteže ugljenom i kredom. Osim toga, bio je angažiran i u fotografiji (Domljan, 2005). Njegov rad stekao je značajnu pažnju na izložbi 1903. godine u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu. Poznat je po svojoj interpretaciji folklornih motiva iz različitih dijelova Hrvatske, uključujući Slavoniju, Posavinu, Pokuplje i okolinu Zagreba. Njegova poznata djela uključuju „Djed i unuk“, „Stari seljački par“, „Seoski momak“, „Kopači“, „Prelja“, „Naš kumek“, „Seljaci iza mise“, „Kolo“, „Posvatovci“, „Sajam“ i „Seljanka s volovima“ (Gamulin, 1995).

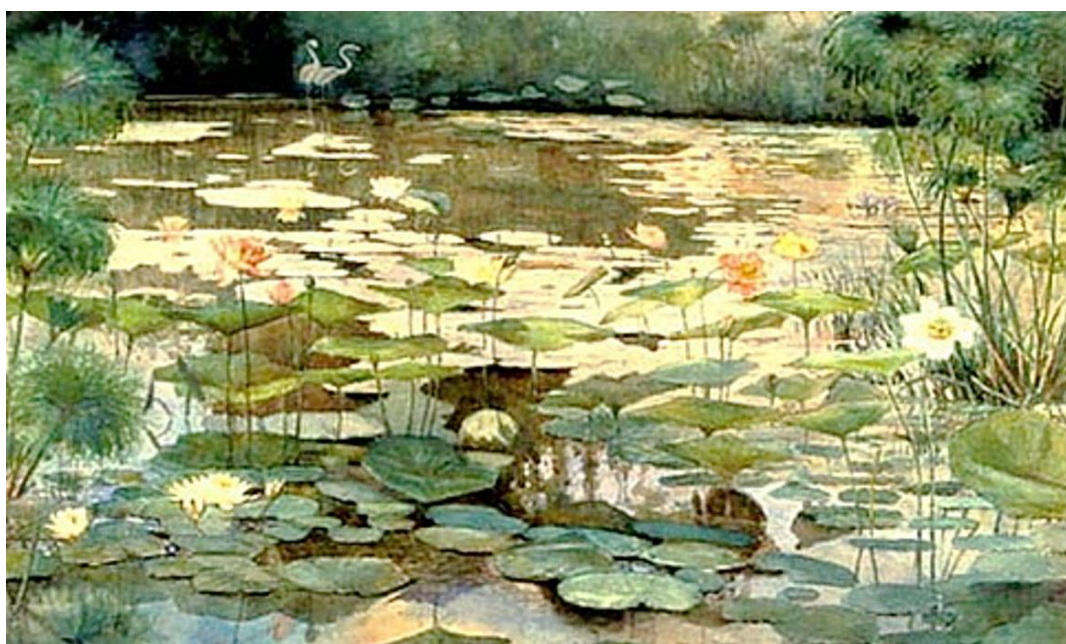
Kao član zagrebačke slikarske škole, koja je bila pod utjecajem Vlaha Bukovca, Bužan je koristio svjetlije boje i živopisne palete. Isticao se upotrebom bijele i crvene boje, koje su često povezane s narodnim nošnjama i vezom. U njegovim radovima prisutna je ladanjska idila kroz igru svjetla i boje. Prema Gamulinu (1995) Bužan je najpoznatiji po svojim realističkim prikazima i portretima te pejzažima koji su često povezani s folklornim temama. Njegova djela bila su posebno cijenjena zbog njihove tematske pristupačnosti široj publici, iako su ponekad bila kritizirana zbog nedostatka umjetničke dubine. Ipak, njegov opus ima značajnu kulturnu i dokumentarnu vrijednost, posebno u kontekstu hrvatske umjetnosti početka 20. stoljeća.

3.5. Slava Raškaj

Slava Raškaj (1877.-1906.) bila je izuzetno talentirana slikarica, iako gluhonijema, čiji su akvareli postigli visoki standard hrvatske akvarelne umjetnosti krajem 19. i početkom 20. stoljeća (Verdonik i Kroflin, 2022). Njezina sposobnost balansiranja između pigmenata i vode u akvarelnom tehnici bila je izvanredna. Kao rezultat toga, njezini akvareli, fluidni i lagani, predstavljaju primjer idealnog akvarela, dok su i njezini pasteli iznimno uspješni ("Web design", bez dat.). Umjetnički opus Slave Raškaj može se podijeliti na dvije ključne faze. Prva faza je karakterizirana crtežom i bojom kao sredstvima čiste opservacije, prikazujući jasnu ljepotu prirode. U drugoj fazi, njezini radovi postaju izraz osobne impresije, pri čemu su stvoreni neka od njezinih najistaknutijih djela poput akvarela "Kruške", "Suncokreti" i "Potočnice", sa transparentnim pozadinama (Peić, 1985.). Kasnije se ponovo fokusira na prirodne motive, stvarajući ciklus radova pod nazivom "Lopoči", koji se najviše ističe slikovitim prikazima jezera u zagrebačkom botaničkom vrtu ("Web design", bez dat.). Ključni trenutak u njezinu radu bio je utjecaj Bele Čikoša, koji je značajno utjecao na promjenu u njezinoj paleti boja. Nakon što je usvojila Čikoševu tehniku "tamnog" akademskog stila, Raškaj se okrenula svjetlijim tonovima, a njezini akvareli počeli su sve više prikazivati motive iz prirode i pejzaže. Tijekom boravka u Zagrebu, Raškaj je surađivala s članovima Društva hrvatskih umjetnika i sudjelovala na izložbi "Hrvatski salon 1898." povodom otvaranja Umjetničkog paviljona, što je bila njezina prva izložba. Osim u Zagrebu, njezina djela bila su izložena i u Sankt-Peterburgu i Moskvi 1899. godine (Gamulin, 1995).

Osvjetljavanje njezine palete povezano je s radom na otvorenom, gdje je crpila motive iz Botaničkog vrta i parka Maksimir u Zagrebu. Jedan od značajnih motiva tog razdoblja bili su

lopoči. Na Svjetskoj izložbi u Parizu 1900. godine, zajedno s Čikošem, Raškaj je predstavila jedan od svojih radova s ovim motivom. Ovi radovi su zanimljivi zbog vidljivog utjecaja secesije, posebno u izboru boja (modro-zelena) i kompoziciji bez horizonta, s izduženim prikazom lopoča i krivudavim stabljikama. Kadriranje koje izrezuje dijelove prikaza lopoča i njihovo nizanjem u središtu slike, uz jasne poteze pri slikanju stabljika, naglašava vertikalnost. Uz utjecaj secesije, kako navodi Peić (1985) važno je napomenuti i promjenu koju je donio rad na otvorenom – nakon dugog razdoblja slikanja mrtvih priroda, Raškaj se okrenula stvarnoj, živopisnoj prirodi, a tehnika akvarela s nježnim karakteristikama dobro se uklopila uz osvjetljavanje palete.

Slika 7. S. Raškaj, Lopoči (Gamulin, 1995)

Godine 1898. Slava Raškaj stvara i svoj poznati "Autoportret" (Gamulin 1995). Pored akvarela, Raškaj se bavila i pastelom, pri čemu se fokusirala na ljudske likove, a ne na pejzaže. Utjecaj Bele Čikoša očigledan je u izboru boja koje koristi, posebno u zlatnožutoj i plamenocrvenoj. Iz 1899. godine potječe njen najistaknutiji rad u tehnici pastela, "Portret gluhonijeme djevojčice" (Peić, 1985).

Slika 8. S. Raškaj, Autoportret, 1898. (Peić, 1985)

3.6. Mirko Rački

Gamulin (1995) je u svojoj knjizi rekao da je Mirko Rački (1879. – 1928.) bio slikar polagana uspona, gotovo autodidakt u počecima, a zatim štíćenik i prijatelj Ise Kršnjavog i učenik Vlahu Bukovca, dakle slikar čvrstog i »legalnog« kontinuiteta. Rođen je u Novom Marofu. Njegov umjetnički put vodio ga je kroz Münchenski, Rimski i Ženevski krug, a od 1920. godine nastanio se u Zagrebu, da bi kasnije preselio u Split. Iako je najveći dio svog života proveo izvan domovine, stalno je održavao kontakte s Isom Kršnjavim i krugom oko Ivana Meštrovića. Rački je stekao značajnu reputaciju kroz rad na ciklusima inspiriranim Danteovom „Božanskom komedijom“, koji su obilježili njegov opus od početka do gotovo kraja njegove karijere. U svom stvaralaštvu balansirao je između simbolizma (vidljivog u ciklusu posvećenom Danteu) i monumentalizma (izraženog u ciklusu slika o Kraljeviću Marku). Jedan od njegovih pionirskih radova u povijesti zrakoplovstva prikazuje avijatičara pred avionom, što je bio simbol moderne tehnike. Ovaj rad reprezentira simbolizam ranijih faza Račkoga stvaralaštva, gdje se ističu velike kompozicije s intenzivnim svjetlosnim kontrastima i kolorističkim efektima. Tematski, njegove slike često uključuju motiva iz Danteove „Božanske komedije“, kao što su „Pred vratima smrti“, „Grad Dis“ i „Prijelaz preko Aheronta“ (Uskoković, 1980).

Rački je bio istaknuti član društva Medulić i aktivno je sudjelovao na njegovim izložbama. Njegovi crteži uključeni su u bibliofilsko izdanje „Božanske komedije“, koje je 1934. godine tiskano u nakladi Instituta grafičkih umjetnosti iz Bergama. Također, retrospektivna izložba njegova rada priređena je u Zagrebu 1970. godine. Jedno od njegovih najvažnijih djela iz perioda Austro-Ugarske Monarhije iz 1916. godine - „Astrougarska monarhija“ - predstavlja secesijsku dekorativnost kroz snažan likovni izraz. Slika prikazuje stisnuto tijelo u austro-ugarskoj vojničkoj uniformi, dok iza njega leluja crno-žuta zmija, boje austrijske zastave (Gamulin, 1995).

Tijekom Prvog svjetskog rata, Rački je sudjelovao na međunarodnim izložbama jugoslavenskog slikarstva. Godine 1921. izložio je svoja djela, uključujući „Kosovsku djevojku“ i „Majku Jugovića“, na svojoj prvoj kolektivnoj izložbi u Umjetničkom paviljonu (Uskoković, 1980).

3.7. Emanuel Vidović

Ars longa, vita brevis! - citirao je Ivan Delale, osobiti poznavalac Vidovićeve umjetnosti, pišući o jednoj Vidovićevoj izložbi slika u Splitu. No, ni on sam nije mogao zamisliti da će umjetnost Emanuela Vidovića nakon njegov smrti i dalje živjeti i da će se, u društvenoj sredini koja je prihvaća, čak razvijati i pružati uvijek nova i neočekivana iznenađenja (Kečkemet, 1971).

Emanuel Vidović (1870. – 1953.) rođen je u Splitu. Djetinjstvo je proveo u Splitu i Trogiru, gdje su ga prvi vizualni dojmovi duboko obilježili i utjecali na njegovo kasnije stvaralaštvo. Studirao je na Accademia di Belle Arti u Veneciji, gdje je usvojio tehniku divizionizma pod utjecajem Giovannija Segantinija. Divizionizam se temelji na slikanju sitnim točkicama osnovnih čistih boja koje se, gledane iz daljine, stapaju u sekundarne boje. Vidović je pretežno stvarao vedute i pejzaže (Gamulin, 1995). Nakon povratka u Split 1895. godine, uključuje se u krug slikara, književnika, muzičara i kritičara koji su bili pod utjecajem moderne umjetnosti, naglašavajući lirske i simboličke aspekte umjetnosti. U Splitu je imao značajan utjecaj na likovni i kulturni život te na obrazovanje, podučavajući u Realnoj gimnaziji i Obrtničkoj školi, gdje je iznjedrio mnoge slikare mlađe generacije (Domljan, 2005).

Vidović se u Splitu družio s kolegama slikarima i književnicima, stvarajući studije i skice u prirodi koristeći otvorene boje pod neposrednim dojmom pejzaža. Kasnije, ove svježije impresije prenosi na velika platna u atelijeru, često obavijajući slike u maglenu i polumračnu atmosferu,

što stvara lirske i simboličke ugođaje (Kolešnik i Prelog, 2012). Iako su njegova platna postajala tamnija, mnoge slike iz tog razdoblja posjeduju posebnu snagu i karakteristične likovne kvalitete. Na rijetkim svjetlijim dijelovima velikih tamnih platna uspijevaio je ostvariti intenzivne luminističke i kolorističke efekte. Od 1930-ih godina redovito posjećuje Trogir i tada počinje slikati mrtve prirode, uključujući stare skulpture, crkvene predmete i antikvitete koji su ispunjavali njegov splitski atelijer. Kasnije, u svom atelijeru, slika interijere i mrtve prirode s voćem, cvijećem i ribama, a prvu izložbu tih djela imao je 1929. godine (Kečkemet, 1971).

Slika 9. E. Vidović, K mrtvom gradu (Gamulin, 1995)

U neposrednom kontaktu s realnošću predmeta, Vidovićeve boje postaju otvorenije, a crteži jasniji, dok se njegovo dugogodišnje iskustvo pozitivno odražava u profinjenoj lirici i tipičnom mediteranskom ugođaju njegovih djela. U drugoj polovini života, Vidović ulazi u krug suvremenih slikara s novim radovima, stvarajući brojna djela koja se odlikuju sve bogatijom likovnom kvalitetom. Od 1938. do 1940. godine, posvećuje se slikanju interijera splitskih i trogirskih crkava. Iako je nakon izložbi često uništavao mnoge radove, sačuvan je značajan opus

od oko tisuću slika, gvaševa, akvarela, crteža i karikatura, osobito iz njegovog posljednjeg stvaralačkog razdoblja (Gamulin, 1995).

3.8. Menci Klement Crnčić

Menci Klement Crnčić (1865.-1930.) bio je hrvatski slikar i grafičar. "Bio je jedan od onih koji su već devedesetih godina stvarali temelje za sav kasniji rad hrvatskih umjetnika" (Gamulin, 1995, str. 98). Studij slikarstva započeo je na Akademiji u Beču, a potom ga je nastavio u Münchenu. Godine 1903., zajedno s Belom Čikošem Sesijom, otvorio je privatnu slikarsku školu u Zagrebu. Ova škola je kasnije prerasla u Višu školu za umjetnost i obrt, a zatim u Akademiju likovnih umjetnosti, gdje je Crnčić radio kao profesor. Također je bio ravnatelj Strossmayerove galerije starih majstora i član JAZU (danas HAZU) ("Web design", bez dat.).

Slika 10. M. Kl. Crčić, Djevojčica, 1890. (Gamulin, 1995)

Radovi iz njegovog najranijeg razdoblja bili su pod utjecajem realizma Münchenske škole, posebno u smislu osjetljivosti pri promatranju ljudskog tijela i lica te tonskog modeliranja slike (primjerice, "Slavonac runi kukuruz" i "Djevojčica"). Na slikama krajolika vidljiv je utjecaj tzv.

zagrebačke škole; paleta mu je postala svjetlija, a potezi kista pastozniji (primjerice, "Bonaca", "Žutika u cvatu", "S otoka Raba"). Najčešće je slikao krajolike Hrvatskog primorja, Istre i okolice Novog Vinodolskog. Bio je prvi u hrvatskom slikarstvu koji je počeo slikati pristaništa brodova. Kako se njegov stil razvijao, prešao je s naglašenog kolorizma na tamnije tonove, koje je nanosio tankim slojevima boje, čime je postizao dojam vibriranja zraka i osjećaj dubine (Domljan, 2005).

Posebno je značajan kao prvi školovani grafičar u Hrvatskoj, s kojim počinje razvoj moderne hrvatske grafike. Grafika se tek početkom 20. stoljeća razvila kao samostalan umjetnički izraz, a za Mencija Klementa Crnčića bila je važnija od slikarskog opusa. Kroz tehniku bakropisa postizao je tonska rješenja. Radio je realistične portrete i velike kompozicije s čvrstim i odmjerenim potezima (poput "Nedjeljno jutro u Lovranu" i "Medveja"). Bio je autor koloriranih bakropisa iz starog Zagreba (poput "Na Kaptolu" i "Bakačeva kula"). Također je izrađivao plakate, scenografije te objavljivao ilustracije i karikature ("Web design", bez dat.).

3.9. Tomislav Krizman

Tomislav Krizman (1882.-1955.) bio je istaknuti hrvatski umjetnik, specijaliziran za slikarstvo i grafiku. Obrazovao se kod poznatih majstora, Bele Čikoša-Sesije i Mencija Klementa Crnčića. Studirao je na Školi za umjetnost i obrt, a zatim i na bečkoj Akademiji, gdje je stupio u kontakt s avangardnim umjetničkim i književnim krugovima. Bio je redoviti član JAZU, danas poznat kao HAZU. Krizman je sudjelovao u osnivanju društva likovnih umjetnika "Medulić", te je postavio temelje za Proletni salon (1916.) i "Djelo", organizaciju koja je promovirala umjetnički obrt. Uz Crnčića, smatra se jednim od pionira moderne hrvatske grafike ("Web dizajn", bez dat.).

Prema Gamulinu (1995), Krizman je slikao mrtve prirode, portrete i pejzaže u tehnikama ulja, tempere i akvarela. Njegov grafički opus prepoznatljiv je po širokim plohamo boje i snažnom crtežu, kao i po ritmičkim izmjenama tamnih i svijetlih ploha. Naglašavao je oštre linije i precizno rezane siluete figura. Njegove litografije u boji, kao što je "Alegorija jeseni" (1904.), te bakropisi, pripadaju dekorativnoj secesijskoj struji s očitim utjecajem japanskih drvoreza. Karakterizirao ih je naglasak na plošnosti, linearizmu i simbolizmu. Osim samostalnih grafičkih listova poput "Jesen", "Marya Delvard" i "Procesija", izdavao je i mape bakropisa. Svoje znanje o starim i suvremenim grafičkim tehnikama sažeo je u knjizi "O grafičkim vještinama" (1952.). Također se bavio scenografijom i kostimografijom za dramska i operna djela kao što su "Porin"

Vatroslava Lisinskog, "Tristan i Izolda" Richarda Wagnera i "Čarobna frula" Wolfganga Amadeusa Mozarta.

Slika 11. T. Krizman, Jesen, 1904. ("Web design", bez dat.)

3.10. Ferdo Kovačević

Ferdo Kovačević (1870.-1927.) bio je hrvatski slikar, vjerojatno prvi slikar sjevernog krajolika Hrvatske, odnosno krajolika unutrašnjosti, dok se Menci Klement Crnčić smatra slikarom sjevernog primorja (Gamulin, 1995). Studirao je na Umjetničko-obrtnoj školi u Beču, a kasnije je bio profesor na Obrtnoj školi i Akademiji u Zagrebu (Domljan, 2005).

Kovačević je bio jedan od osnivača Društva hrvatskih umjetnika. Kao pejzažist, slikao je intimne pejzaže Zagreba i predjele uz obale Save. Njegove slike često prikazuju jednostavne teme poput pašnjaka i skrivenih kutaka vrtova. Često je slikao sutone, šume i groblja, kao što je "Rokovo groblje" (1897.). Posebno ga je privlačilo slikanje odraza u vodi, zbog čega se usredotočio na riječne krajolike, ali također je slikao i snježne pejzaže, kao u djelima "Zimski krajolik" i "Tmurni zimski dan". Najvažnija djela njegove zrele faze prikazuju prostrane pejzaže posavskog kraja i serije vrba u različitim godišnjim dobima i osvjetljenjima (primjeri uključuju

"U predvečerje", "Vihor", "Pred oluju", "Vrbe"). Sudjelovao je u ukrašavanju zgrade Odjela za bogoštovlje i nastavu Sveučilišne i nacionalne knjižnice u Zagrebu. S Bukovčevim krugom izlagao je u Hrvatskom salonu u Zagrebu, kao i na izložbama u Parizu, Pragu, Beogradu i Sofiji. Također je bio aktivan sudionik izložbe organizirane od strane udruge Lada i Hrvatskog društva umjetnosti. (Gamulin, 1995).

3.11. Robert Auer

Robert Auer (1873. – 1952.) bio je istaknuti hrvatski slikar i pedagog, koji je imao značajnu ulogu u razvoju secesijskog pokreta u Hrvatskoj. Preminuo je 1952. godine u Zagrebu, ostavivši iza sebe bogatu umjetničku ostavštinu. Svoje obrazovanje započeo je u Obrtničkoj školi u Zagrebu, a 1890. godine upisao je Umjetničko-obrtničku školu u Beču, gdje je bio pod utjecajem historicizma austrijske škole (Prelog, 2010).

Tijekom studija u Beču, Auerov rad odlikovala je preciznost crteža, jasnoća obrisa i plastičnost forme. Godine 1892. stekao je svjedodžbu Kraljevske obrtne škole u Zagrebu, nakon čega se vratio u Beč i pohađao Školu za umjetnički obrt pri Austrijskom muzeju, koju je također pohađao i Gustav Klimt. Po povratku u Zagreb, Auer je otvorio atelijer i, zajedno sa suprugom Leopoldinom Auer-Schmidt, osnovao privatnu školu risanja. Među njihovim učenicima bili su i umjetnici poput Jose Bužana i Tomislava Krizmana (Domljan, 2005).

Godine 1895., Auer je pohađao Umjetničku akademiju u Münchenu, gdje je izlagao na izložbi novonastale secesije. Njegovo sudjelovanje na izložbi 1896. godine potvrđuje njegovu povezanost s münchenskom secesijom. Na izložbi Hrvatskog salona 1898. godine izložio je djela „Svečani dan“ i „Magla“, pri čemu „Svečani dan“ najavljuje secesijski stil koji će obilježiti njegov kasniji rad (Prelog, 2010).

Robert Auer je ostavio neizbrisiv trag u hrvatskoj umjetnosti, uspješno spajajući tradicionalne forme s novim umjetničkim pravcima, stvarajući djela koja su i danas priznata i cijenjena (Domljan 2005).

4. Grupa Medulić

Grupa Medulić osnovana je kao odgovor na dugogodišnju dominaciju Zagreba kao središta hrvatske likovne umjetnosti. Formirana je tijekom Prve dalmatinske umjetničke izložbe, koja se održala u Splitu od 30. rujna do 15. prosinca 1908. godine, u novoizgrađenom Hrvatskom domu. Ovaj događaj označio je prekid isključivosti Zagreba kao kulturnog centra (*Društvo hrvatskih umjetnika »Medulić«*. *Hrvatska enciklopedija*, 2013.-2024.). Svi umjetnici koji su izlagali na toj izložbi postali su članovi Grupe Medulić, a za predsjednika je izabran Vlaho Bukovac. Iako je Bukovac bio važna figura, Emanuel Vidović bio je ključni organizator, ideolog i glavni inicijator društva (Protić, 1982).

Iako je Grupa Medulić u početku imala regionalni fokus, ubrzo je postala nositelj ideje političkog i kulturnog povezivanja južnoslavenskih naroda te pružanja otpora politici Austro-Ugarske. Uz dalmatinske umjetnike, bilo je važno privući i umjetnike iz drugih dijelova Hrvatske kako bi se otklonile optužbe o separatizmu. Glavni izazov predstavljala je nepovoljna politika Društva umjetnika prema dalmatinskim autorima, koja se manifestirala kroz odbijanje njihovih zahtjeva za stipendijama, ateljeima, izložbenim prostorima te otkupom njihovog rada ("Web design", bez dat.).

Naziv proizlazi iz imena Andrije Medulića, poznatog hrvatskog slikara i grafičara iz 16. stoljeća, koji je svoju umjetničku karijeru razvio u Veneciji. Ciljevi društva bili su mnogobrojni i ambiciozni, uključujući promicanje i zaštitu interesa umjetničkog staleža, poticanje hrvatske umjetnosti, organizaciju izložaba i predavanja te potporu umjetničkim talentima. Također su se zalagali za razvijanje međunarodne suradnje s umjetničkim društvima te za rješavanje umjetničkih sporova putem "obrambenih sudova" (Bulimbašić, 2009).

Grupa Medulić simbolizira važan korak prema decentralizaciji hrvatske likovne scene i afirmaciji umjetnika iz Dalmacije, označavajući novu eru u hrvatskom kulturnom životu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće ("Web design", bez dat.).

4.1. Izložbe

Organizacija izložbi u zemlji, a posebno u inozemstvu, ključna je bila za promociju umjetničkog stvaralaštva članova Društva, te za omogućavanje daljnjeg rada umjetnicima i Društvu putem prodaje radova. Svaka izložba je bila moderno organizirana i reprezentativno koncipirana, prikazujući širok spektar stilskih strujanja, od akademizma do slobodnijih suvremenih umjetničkih izričaja. Svaka je izložba imala strogo definirane uvjete za izlaganje, a radove je birao stručni žiri. Važnost su imali kako umjetnička djela, tako i sam postav izložbe, dizajn kataloga, plakata i pozivnica. Ovo je predstavljalo kontinuitet institucionalizacije i modernizacije hrvatske umjetnosti započet već od Hrvatskog salona 1898., uz značajan doprinos "medulićevaca" (Bulimbašić, 2009).

Društvo Medulić je tijekom svog postojanja organiziralo ili sudjelovalo na sedam izložbi: Prvoj dalmatinskoj umjetničkoj izložbi u Splitu 1908., Izložbi Društva hrvatskih umjetnika "Medulić" u Ljubljani 1909., Izložbi Meštrović-Rački u Zagrebu 1910., Izložbi "Nejunačkom vremenu usprkos" u Zagrebu 1910., Međunarodnoj izložbi u Beogradu 1912., te Izložbi jugoslavenskih umjetnika iz Dalmacije u Splitu 1919. godine. Izložba "Nejunačkom vremenu usprkos" bila je središnja i najznačajnija, s posebnim naglaskom na nacionalni karakter, i najvjerodostojnije je predstavljala idejne i umjetničke ciljeve Društva. Ova izložba je isticala političko i kulturno jedinstvo južnih Slavena, kao i nacionalnu umjetnost tematski povezanu s junačkim narodnim pjesmama (Alujević, 2021).

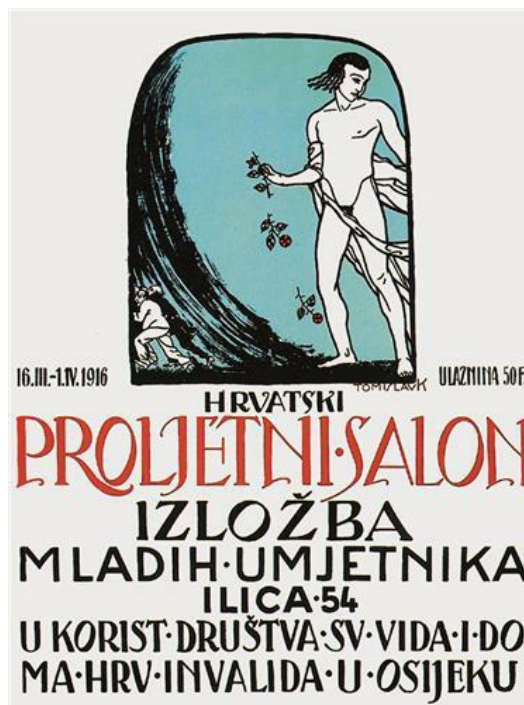
5. Hrvatski proljetni salon

Proljetni salon bio je modernistička manifestacija s početka 20. stoljeća koja je obuhvaćala 26 izložbi na kojima je izlagalo oko osamdeset umjetnika s približno 2500 izloženih djela. Ovaj salon predstavlja ključni element u razumijevanju hrvatske umjetnosti 20. stoljeća. Od 1916. do 1928. godine, Proljetni salon bio je središte hrvatske umjetničke scene, okupljajući brojne umjetnike, slikare, kipare, književnike, političare, pa čak i crkvene djelatnike, a zajednička im je bila sklonost prema čvrstom, voluminoznom oblikovanju. Salon je reflektirao utjecaje tadašnjih europskih umjetničkih središta, čime je hrvatsku umjetnost pozicionirao kao sastavni dio europske umjetnosti u razdoblju između dva svjetska rata (Alujević, 2021).

Izložbe Proljetnog salona održavale su se svakog proljeća u Umjetničkom paviljonu i bile su svojevrsna smotra koja je okupljala gotovo sve hrvatske slikare. Ključnu ulogu u formiranju Proljetnog salona, kao i u razvoju hrvatske umjetnosti početkom 20. stoljeća, imale su dvije značajne grupacije: grupa Medulić i Münchenski krug. Iako su se razlikovale po idejama i stilu, obje su duboko utjecale na razvoj Proljetnog salona te na umjetnički krajolik nakon 1928. godine. Grupa Medulić naglašavala je važnost literarne inspiracije, dok je Münchenski krug isticao prvenstveno likovne vrijednosti. Ivan Meštrović, vodeća figura Medulića, prenosio je simboličke i secesijske elemente kroz svoje djelovanje (Gamulin, 1987).

Medulićevci poput Tomislava Krizmana, Ljube Babića, Ive Kerdića, Emanuela Vidovića, Dušana Kokotovića, Zoe Borelli i Anke Krizmanić imali su snažan utjecaj na rane izložbe Proljetnog salona, naglašavajući ideje grupe Medulić. S druge strane, članovi Münchenskog kruga poput Josipa Račića, Vladimira Becića, Miroslava Kraljevića i Oskara Hermana donijeli su u Salon utjecaje modernog francuskog slikarstva kao svoj temeljni uzor (Alujević, 2021).

Ove dvije grupacije, iako različite, svojim su doprinosima oblikovale rani razvoj Proljetnog salona kao važne platforme za promicanje i razvoj hrvatske likovne umjetnosti u prvom dijelu 20. stoljeća (Prelog, 2002)

Slika 12. Proljetni salon, plakat za izložbu mladih umjetnika 1916. (Gamulin, 1987)

5.1. Stilske faze od 1916. do 1919. godine

Prvo razdoblje Proljetnog salona obilježeno je secesijom i ranim naznakama ekspresionizma, koji će kasnije doseći vrhunac u radu mnogih umjetnika. Organizacija prve izložbe Proljetnog salona dovela je do sukoba između mlađe i starije generacije umjetnika. Mlađi umjetnici, predvođeni Tomislavom Krizmanom, Ljubom Babićem i Zlatkom Šulentićem, vjerovali su da mogu unijeti svježinu i inovacije u likovnu umjetnost, zbog čega su odlučili ne sudjelovati na izložbi "Hrvatski umjetnici za hrvatske junake, nemoćnike i ranjenike" koja se održala u Osijeku (Gamulin, 1987).

Prva izložba Proljetnog salona u Hrvatskoj održana je u Salonu Ulrich, a Ljubo Babić odigrao je ključnu ulogu kao jedan od glavnih organizatora i inicijatora manifestacije. Njegov slikarski opus obilježio je ovo razdoblje, a njegov najpoznatiji ciklus djela, "Udovice", snažno odražava secesijske utjecaje (Alujević, 2021). Jerolim Miše, s jakim psihološkim pristupom u svojim portretima, simbolizira prijelaz iz secesije prema ekspresionizmu, dok je Zlatko Šulentić bio treći značajan umjetnik ovog razdoblja. Njegovi portreti prikazuju osobno viđenje bečke umjetnosti, a djelo "Čovjek s crvenom bradom" odražava mješavinu Münchenskih, pariških i bečkih utjecaja (Gamulin, 1987).

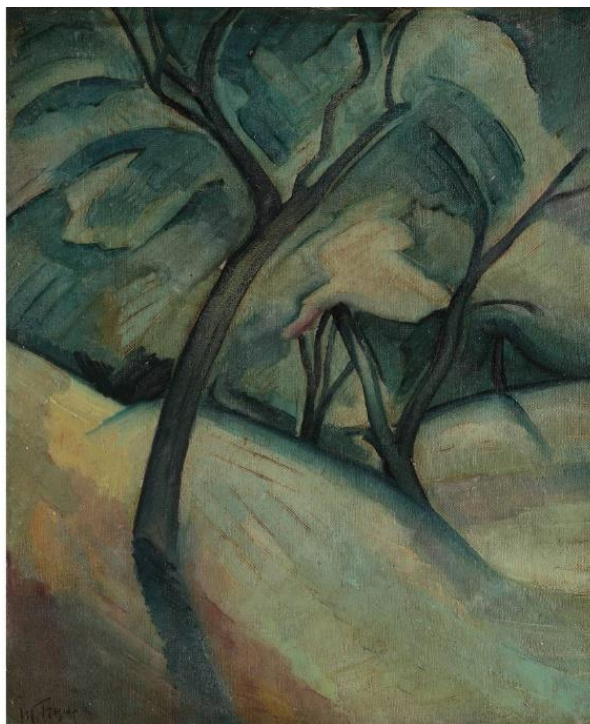

Slika 13. Lj. Babić, Udovice (Gamulin, 1987)

Nositelji ekspresionizma u ovom razdoblju bili su Varlaj, Uzelac, Trepše i Gecan, poznati kao "praška četvorka", te Šulentić, Miše, Mijić i Babić, koji su predstavili secesijski i simbolistički ekspresionizam. Steiner i Tartaglia također su dali značajan doprinos ovom umjetničkom pravcu. Iako je ekspresionizam bio samo jedna od faza u njihovom umjetničkom razvoju, ostavio je dubok trag u njihovom stvaralaštvu (Prelog, 2002)

5.2. Stilske faze od 1919. do 1921. godine

Razdoblje do 1921. godine obilježeno je snažnim utjecajem Miroslava Kraljevića, koji je kroz svoju interpretaciju Cézanneovih tehnika i početke ekspresionizma otvorio nove smjerove u hrvatskoj umjetnosti. Ključnu ulogu u ovom razvoju odigrala je "praška četvorka". Njihovo stvaralaštvo, nadahnuto Kraljevićevim radom i Cézanneovim metodama slikanja, te vođeno učenjima Jana Preislera u Pragu, rezultiralo je stvaranjem djela koja su utjelovila novi duh Proletnog salona. Među najpoznatijim radovima su Uzelčev "Most", Gecanov "Pejzaž iz Gomirja – Mlinovi" i Trepšev "Maslinik" (Gamulin, 1987).

Slika 14. Marijan Trepše, Maslinik (Voćnjak), 1919. (Gamulin, 1987)

Ovaj novi slikarski stil, inspiriran sezanizmom, ubrzo je privukao i druge umjetnike poput Varlaja, Tartaglie, Šumanovića te Šulentića i Vladimira Becića (Alujević, 2021). Uz sezanizam, mlada generacija umjetnika okupljenih oko Proljetnog salona razvijala je i ekspresionizam, koji je u Hrvatskoj poprimio jedinstveni oblik s prepoznatljivim umjetničkim jezikom (Prelog, 2002).

Jedno od ključnih djela iz tog razdoblja je "Autoportret" Marina Tartaglie, koje predstavlja spoj talijanske secesije, ekspresionizma i elemenata futurizma, što ga čini izuzetnim u kontekstu hrvatskog ekspresionizma. Iako Milivoja Uzelca rijetko povezuju s ekspresionizmom, dio njegovih radova ipak se može smjestiti unutar tog stila (Gamulin, 1987.). Vilko Gecan, s druge strane, u svom djelu "Cinik" uspio je ekspresionizam prikazati u njegovoj punoj snazi, kako kroz formu tako i kroz sadržaj (Alujević, 2021)

5.3. Stilske faze 1921. do 1928. godine

Godina 1921. donijela je značajan preokret u hrvatskoj likovnoj umjetnosti, obilježivši novo razdoblje Proljetnog salona u kojem su umjetnici istraživali različite oblike realizma. U tom su se periodu hrvatski umjetnici sve više povezivali s modernim tendencijama zapadnoeuropske umjetnosti, preuzimajući i prilagođavajući utjecaje poput Picassova povratka figuraciji, neoklasičnog interesa Andréa Deraina, postkubističkog stila Lhotea, talijanskog neoklasicizma, kao i dva različita pravca njemačkog neorealizma. Smatra se da je ovo razdoblje imalo ključnu ulogu u oblikovanju buduće hrvatske likovne scene, posebno u vezi s nastankom Udruženja umjetnika Zemlja sredinom stoljeća (Prelog, 2002.).

Marino Tartaglia bio je jedan od prvih umjetnika koji je počeo istraživati čvršću konstrukciju volumena i prostora, dosegnuvši vrhunac tog pristupa u djelu "Češljanje" iz 1924. godine, koje predstavlja njegovu viziju "klasičnog ideala". Vilko Gecan, s druge strane, pristupio je volumenu na drugačiji način, s naglaskom na ekspresionizam u djelu "Novi vijesti". Slični postupci mogu se vidjeti u Šulentićevom portretu Nikole Matanića te u Uzelčevim radovima "Magdalena" i "Sfinga velegrada". U autoportretu "Pred barom" iz 1923. godine, Uzelac je eksperimentirao s apstrakcijom, koristeći izmjenu svjetla i tame kako bi stvorio dinamičnu kompoziciju (Gamulin, 1987).

Vladimir Varlaj značajno je doprinio razvoju magičnog realizma u hrvatskom slikarstvu svojim poznatim radovima "Klek" i "Crvena kuća" iz 1923. godine, u kojima spaja magične i ekspresivne elemente (Alujević, 2021.). S druge strane, u djelima Đure Tiljka, Otona Postružnika, Ive Režeka i Omera Mujadžića uočava se težnja prema stvaranju velikih, zaobljenih formi, koja odražava snažan utjecaj pariške škole. Ovo razdoblje bilo je presudno za daljnji razvoj hrvatske umjetnosti, postavljajući temelje za mnoge kasnije pravce i stilove (Gamulin, 1987).

6. Münchenski slikarski krug

“Poznato je da se jugoslavensko slikarstvo s početka ovog vijeka grupira oko dvije europske škole, Münchena i Parisa, započinjući obično prvom i završavajući drugom. I pored neosporne prevlasti druge, prva je često ostavljala neizbrisiv trag” (Protić, 1982). Pojava modernizma u hrvatskoj umjetnosti, koja se proteže od 1904. do 1908. godine, posebno se vezuje uz djelovanje slikara povezanih s tzv. münchenkim krugom. U zbirci Muzeja suvremene umjetnosti čuvaju se crteži Miroslava Kraljevića nastali između 1902. i 1912. godine, ulja Vladimira Becića iz ključnog razdoblja njegova stvaralaštva od 1910. do 1922. godine, kao i slike Oskara Hermana iz 1920-ih, uz radove drugih istaknutih umjetnika poput Roberta Auera, Ljube Babića, Bele Čikoša i drugih (Gamulin, 1995).

Münchenski slikarski krug označava početak hrvatske moderne, a njegovi ključni članovi bili su Josip Račić, Miroslav Kraljević, Vladimir Becić i Oskar Herman. Ovi su umjetnici zajedno pohađali Akademiju u Münchenu pod vodstvom Huga von Habermanna, koji im je dao naziv "die Kroatische Schule" zbog njihovih posebnosti u odnosu na ostale studente. Razdoblje od 1905. do 1910. bilo je presudno za njihovo usvajanje modernih francuskih slikarskih principa, čime su se odvojili od srednjoeuropskih tradicija i okrenuli modernizmu, odbacujući secesiju, simbolizam i akademizam (“Web design”, bez dat.).

Prije upisa na Akademiju, Račić i Herman završili su pripremni tečaj kod Antona Ažbea, poznatog po inzistiranju na studijama po modelu, plastičnosti i jasnom crtežu. Na Akademiju su se upisali 1904. godine, prvo u klasu Johanna Hertericha, a kasnije kod Habermanna, kojem su se pridružili Becić 1906., a Kraljević 1907. godine. Herman je na kratko napustio akademiju, ali se 1907. vratio u klasu Karla Rauppa (Protić, 1982). Iako slikari ovog kruga nisu dijelili jedinstveni stilski identitet, ujedinjavala ih je zajednička težnja ka autonomnom slikarskom

izrazu, oslobođenom literarnih, historijskih i moralističkih okvira. Ova zajednička težnja približila ih je francuskom impresionizmu, posebno Manetu i Cézanneu, koji su im služili kao uzori. Račić je 1908. godine otišao u Pariz, a ubrzo su mu se pridružili Kraljević i Becić, dok je Herman ostao u Münchenu do 1933. godine, uz povremene odlaske u Pariz i Berlin (Gamulin, 1995).

Modernitet, kao stilska odrednica, imao je presudan utjecaj na slikare ovog kruga, iako su zajednički razvojni put i iskustva rezultirali nekim sličnim karakteristikama, poput tonske i predmetne čistoće, težnje prema konstrukciji umjesto analizi, te anti-akademsom pristupu likovnom izrazu. Nakon 1900. godine, Hrvatska prolazi kroz razdoblje kulturne i političke depresije, gdje nedostaje novih stilskih fenomena, a likovna scena pati od manjka kulture oblika i konstruktivnog prostora ("Web design", bez dat.).

U ovom stilu pojavljuju se plastičnost i pojednostavljeni volumeni, s naglaskom na tektoniku i arhitektonsku strukturu. Djela su karakterizirana preciznim crtežom, širokim potezima kistom, tonskom modelacijom i monokromijom, dok dominira "srebrno sivilo" koje odražava klasični ritam svjetla i sjene, uz statičnost i antinarativnost. Slikari su stvarali bez suvišnih detalja, fokusirajući se na čistu likovnu izražajnost koja je postala prepoznatljiva oznaka njihove umjetnosti. Ovi umjetnici djelovali su paralelno s "šarenom školom" i grupom Medulić, dijeleći slične motive – slike hrvatskih ljudi i krajolika – no razlikovali su se po čistoći izraza i visokoj razini stvaralaštva, čime su postali ključni osnivači hrvatskog modernog slikarstva (Gamulin, 1995).

6.1. Josip Račić

Josip Račić (1885. – 1908.) prvi je u tom malom krugu münchenskih đaka ne samo po vremenskom slijedu nego i po ulozi u nastanku legende. Ta legenda, gotovo mit, o našoj »münchenskoj« školi, dobrim dijelom počiva na djelu, malom i fragmentiranom, ali djelu sugestivne snage, koje i u ovo naše nervozno i ubrzano doba zrači sa zidova galerija suvremenim mirom i ljepotom »prave«, muzejske umjetnosti (Gamulin, 1995). Svoje obrazovanje započeo je u Zagrebu, gdje se obučavao za litografa. Godine 1904. otišao je iz Zagreba u Beč, a potom se preselio u München. U Münchenu je pohađao crtačku školu, gdje je, zajedno s kolegama Hermanom, Becićem i Kraljevićem, formirao grupu poznatu kao "Die kroatische Schule". Godine 1908. preselio se u Pariz, gdje je stvorio seriju akvarela inspiriranih pariškim mostovima,

avenijama i parkovima. Njegova tragična smrt, pronađen je ustrijeljen u svojoj hotelskoj sobi, izazvala je veliku pažnju javnosti (Gamulin, 1995).

S obzirom na kratko trajanje njegova stvaralačkog razdoblja, bilo bi pretenciozno govoriti o jasnim fazama u njegovom slikarskom razvoju. Ipak, u Račićevoj karijeri može se uočiti određeni razvojni tijek koji označava razdoblje promjene ili prijelaza iz jednog razdoblja u drugo. Ova promjena nije bila drastična, već se radila o postupnom, ali primjetnom prelasku na nova područja interesa. Ovaj trenutak nastao je tijekom zime 1908. godine, koji se poklapa s njegovom odlukom da ode u Pariz. Toga je zime Račić započeo rad na svojim zrelijim kompozicijama poput „Majka i dijete“, „Djevojka pred ogledalom“, „Portret Schuleina“ i autoportretima, što je kulminirao radom „Pont des Arts“ (Pelc, 1987).

Slika 15. J. Račić, Majka i dijete, 1908. (Gamulin, 1995)

Račićev stil slikanja karakterizira suptilan i pažljiv pristup bojama, pri čemu je često koristio ograničenu paletu zemljanih tonova. Umjesto dramatičnih kontrasta, Račić se

usredotočio na meke prijelaze između svijetlih i tamnih tonova, stvarajući time djela koja odišu mirnoćom i harmonijom. Njegov tonski realizam nije težio prikazivanju stvarnosti s fotografskom preciznošću, već je kroz svjetlo i boju pokušavao uhvatiti emociju i atmosferu trenutka (Gamulin, 1995). Intimnost i jednostavnost tema još su jedan ključni aspekt Račićeva stila. Često je slikao prizore iz svakodnevnog života, ali ih je prikazivao na način koji je gledatelju pružao osjećaj uvida u duboko osobne, gotovo meditativne trenutke. Njegovi portreti i interijeri, kao i pejzaži, odišu tihom melankolijom i introspektivnošću, što odražava njegovu osobnu sklonost prema promišljanju i kontemplaciji. U Račićevim djelima ne postoji spektakularnost ili ekstrovertiranost; naprotiv, on istražuje suptilne nijanse ljudske psihologije i emocionalnih stanja (Pelc, 1987).

Jedan od najvećih utjecaja na Račića bio je francuski slikar Paul Cézanne, čiji je utjecaj vidljiv u načinu na koji Račić strukturira formu i prostor u svojim djelima. Poput Cézannea, Račić je težio postizanju čvrste konstrukcije volumena i prostora, pri čemu je pojednostavljivao oblike i fokusirao se na osnovne forme. Ovaj pristup vidljiv je u Račićevim portretima i pejzažima, gdje su likovi i objekti prikazani s naglaskom na volumenu i težini, ali uvijek zadržavajući emotivnu dubinu i suptilnost. Osim Cézannea, Račić je bio pod utjecajem drugih velikana francuskog modernizma, poput Édouarda Maneta, čiji je impresionistički pristup svjetlu i boji također našao odjek u Račićevom radu. Međutim, Račić je te utjecaje uspio integrirati u vlastiti, jedinstveni stil, koji je bio obilježen hrvatskom kulturnom i umjetničkom tradicijom, ali je istovremeno bio otvoren prema novim, modernim idejama (Gamulin, 1995).

Slika 16. J. Račić, Autoportret, 1907. (Gamulin, 1995)

Račić se smatra jednim od pionira hrvatske moderne umjetnosti. Njegova sudbina je tim tragičnija što mu je, iako je uspješno položio prijemni ispit i upisao se na Akademiju likovnih umjetnosti, odbijen zahtjev za stipendiju. Cjelokupan svoj umjetnički opus stvorio je u izuzetno teškim uvjetima, radeći kao student. Usprkos tome, već u mladosti postao je značajna figura hrvatske moderne. Njegova umjetnička djela poznata su po tome što osvjetljavaju mračne dubine ljudske duše. Prestižna hrvatska likovna nagrada, koju dodjeljuje dnevni list Vjesnik, nazvana je po njemu – nagrada Josip Račić (Gamulin, 1995).

6.2. Vladimir Becić

Vladimir Becić (1886. – 1954.) je studirao pravo i pohađao privatnu slikarsku školu Crnčića i Čikoša. Godine 1905. prekinuo je studij i otišao u München, gdje je od 1906. godine pohađao Akademiju zajedno s Josipom Račićem. Godine 1909. otišao je u Pariz, a već 1910. vratio se u Zagreb (Tonković, 1988.). Na njegov rad vidljiv je utjecaj Leibla, Velasqueza i Goye, s posebnom pažnjom posvećenom volumenu i gradnji prostora. U prvoj fazi stvaralaštva slikao je pejzaže, figure i mrtve prirode. Godine 1929. osnovao je 'Grupu Trojice' s Ljubom Babićem i Jerolimom Mišeom. Od početka je bio usmjeren na svijet i motiv, nastojeći uhvatiti njihovu vanjsku ljepotu (Gamulin, 1995).

Prva faza njegova rada obuhvaća razdoblje Munchenskog kruga i boravak u Parizu (1906-1909). Tijekom boravka u Parizu, upoznao je djela Maneta i Cezannea, što je dovelo do evolucije njegova stila na temelju Cezanneova načina. Njegova elaboracija slikarskog postupka bila je intelektualno i formalno brza, ali prilično uska i zatvorena. U tom razdoblju, njegova paleta pretežno je sadržavala sive, zelenkaste i zemljane tonove. Među značajnim djelima iz tog razdoblja su 'Ženski akt s novinama' (1907.), 'Ženski akt pred ogledalom' (1908.), 'Akt djevojke kod stola' (1907.), 'Autoportret' (1907.), 'Hrast' (1907.), 'Portret Kraljevića' (1908.) i 'Mrtva priroda' (1909.) sa zemljanim vrčem. Njegovo djelo 'Autoportret s polucilindrom' odlikuje se čvrstom tonskom gradnjom tjelesnosti, dok 'Klasija' (1911.) prikazuje zelene krošnje drveća i tratine, prebogat teškim zelenilom (Tonković, 1988).

Slika 17. V. Becić, Ženski akt s novinama, 1907. (Gamulin, 1995)

Slika 18. V. Becić, Akt pred ogledalom, 1908 (Gamulin, 1995.)

U drugoj fazi, tijekom dvadesetih godina, njegov rad se mijenja. Nakon rata, slika 'Autoportret' (1920.) pokazuje njegovo izravno približavanje Cezanneu, sa sve naglašenijim geometrijskim strukturiranjem motiva i snažnom voluminoznošću oblika. U tom razdoblju, njegova paleta postaje pretežno bez vidljivih poteza kistom, što se vidi u djelima poput 'Planinski pejzaž s potokom' (1923.), 'Žetelica' (1926.), 'Kompozicija' (1926.) i 'Mrtva priroda s kipom' (1927.). Tijekom 1927. i 1928. godine, pojavljuju se prvi znakovi omekšavanja strogog, strukturalnog shvaćanja oblika, s većim naglaskom na boju i vidljiv trag slikareve ruke (Gamulin, 1995).

Slika 19. V. Becić, Autoportret s polucilindrom, 1909. (Gamulin, 1995)

Treća faza, koja obuhvaća tridesete godine i nadalje, karakterizira se bujnim egzaltiranim realizmom, s većim naglaskom na boju. Njegova paleta postaje šarenija i svjetlija, a vidljivi potezi kistom i omekšavanje strukturalnog shvaćanja oblika postaju izraženiji. Ovo razdoblje je najbogatije njegovim djelima, kao što su 'Sunčanje' (1932.), 'Akt u plein-airu' (1932.), 'Rakovi' (1933.), 'Dječak s kukuruzom' (1935.) i 'Most u Mostaru' (1931.). U ovoj fazi, postigao je

određeni monumentalizam u svojim figuralnim motivima koristeći široke nanose boje, dok su aktovi iz tog razdoblja dostigli najvišu stilsku sintezu njegovog tonskog realizma.

Prema Tonkoviću (1988.) najdalje je u pravcu ekspresije otišao u pejzažima i mrtvim prirodama. Nakon rata, smeđi tonovi nestaju s njegove palete, a tonska skala postaje sužena, prelazeći na mekše i lazurnije tehnike slikanja, uz blagi povratak sezanističkim vrlinama. Djela iz tog razdoblja uključuju 'Djevojčica s lutkom' (1947.) i njegovu posljednju sliku 'Trešnje u Blažuju' (1952.).

Godine 1931. bio je u punom naponu djelovanja Grupe Trojice, čija je poetika bila usmjerena na 'čisto slikarstvo'. Njegova umjetnička problematika bila je usmjerena isključivo prema samostalnim vrijednostima slike, što je rezultiralo poetikom čistog slikarstva (Gamulin, 1995).

6.3. Miroslav Kraljević

Miroslav Kraljević (1885. – 1913.) bio je hrvatski slikar čiji je opus obuhvatio nekoliko različitih faza i stilskih pristupa tijekom kratkog, ali intenzivnog umjetničkog života. U prvoj fazi svog stvaralaštva, boravio je u Münchenu od 1907. do 1910. godine, gdje je proučavao radove Jordaensa i van Dycka. Njegov realistički pristup obuhvatio je temeljnu tonsku gradnju volumena i plastičnost figura. Primjeri iz tog razdoblja uključuju 'Autoportret s psom' iz 1910. godine te 'Autoportret s prijateljem Olszewskim' iz 1909., gdje je karakterističan sivi prostor pozadine. U drugoj fazi, boravio je u Požegi 1910. i 1911. godine, gdje se posvetio animalističkim motivima, portretima, pejzažima i mrtvim prirodama. Boja je igrala značajniju ulogu u njegovom radu u usporedbi s njegovim suvremenikom Josipom Račićem. Njegovi radovi poput 'Konji u staji' iz 1910. godine i različiti autoportreti te 'Djevojka s lutkom' odražavaju razvoj vlastite varijante portreta. Posebno značajno djelo iz tog razdoblja je 'Teta Lujka' iz ljeta 1911., gdje je kombinirao Cezanneovo ukošeno drveće s čvrstim i zatvorenim likovnim pristupom (Gamulin, 1995).

Slika 20. M. Kraljević, *Autoportret s psom*, 1910. (Gamulin, 1995)

Treća faza njegova stvaralaštva odvijala se u Parizu od 1911. do 1912. godine. Tijekom tog razdoblja, Kraljević je pokušavao uskladiti dva različita pristupa: jedan je bilo usmjeren na suptilno tonalno modeliranje, dok je drugi naglašavao kontraste. Tražio je svoj jedinstveni umjetnički izraz izložen različitim utjecajima. Njegov rad iz ovog perioda obuhvaća široki spektar tema, od autentičnih prizora s hrvatskog sjevera do kompleksnih, kozmopolitskih i morbidnih ugođaja zapadnog velegrada. U ovom razdoblju, njegovi radovi pokazuju utjecaje secesijskih krivulja i arabeski te ga vode prema ekspresionizmu s preuveličanim i izobličanim formama i maskama lica. Kraljević je bio među prvim slikarima koji su se inspirirali ruskim baletom Đagiljeva prije nego što su to učinili mnogi drugi predstavnici tadašnje avangarde. Isto tako, istovremeno s ekspresionističkim tendencijama, razvijao je pokušaje konstrukcije slike koji su ga približili sezanizmu. U tom razdoblju, usvojio je pleneristički impresionizam, što se vidi u djelima poput 'Parc du Luxembourg' iz 1912. godine i 'Žena u vrtu', te 'Mrtva priroda', koji su karakteristični sezanistički radovi (Gamulin, 1995).

Slika 21. M. Kraljević, *Pare du Luxembourg II*, 1912. (Gamulin, 1995)

U četvrtoj fazi svog stvaralaštva, koja se odvijala u Zagrebu od 1912. do 1913. godine, Kraljević je nastavio s ekspresionističkim tendencijama. Njegovi radovi obilježeni su nervoznom, ekspresionističkom linijom, koja je rezultirala plošnim slikama s preuveličanim i izobličanim oblicima. Primjeri iz ovog razdoblja uključuju 'Autoportret' iz 1912. godine i 'Portret strica Lace' iz iste godine, gdje je sve bilo čisto, oštro i stabilno, svaki lik postavljen na svoje mjesto. U požeškom i pariškom razdoblju, Kraljević je uveo motive iz barova, kavana i noćnog života, te je njegov rad pokazao ekspresionističke tendencije koje su utjecale na formiranje drugih umjetnika poput Gecana, Uzelca i Trepšea (Gamulin, 1995).

6.4. Oskar Herman

Oskar Herman (1886. – 1974.) svoje je umjetničko obrazovanje započeo je u Münchenu, gdje je proveo značajan dio svoje karijere sve do 1933. godine. Nakon povratka u Zagreb, zbog političkih prilika početkom rata, bio je prisiljen bježati iz Hrvatske. Početkom 1944. godine pridružio se Narodnooslobodilačkom pokretu. Hermanova umjetnost nije slijedila klasični put od Maneta do Cezannea, već je bio pod utjecajem Hansa von Mareesa i kasnije ekspresionizma.

Slikao je po objektu, naglašavajući jednostavnost i zbijen volumen, te koristeći široke pastozne poteze koji su ostavljali dojam nedovršenosti, ali su istovremeno dinamičnošću postizali svojstvenu izražajnost potezom i bojom. Tematski je bio fokusiran na figure, figuralne kompozicije i krajolike (Gamulin, 1995).

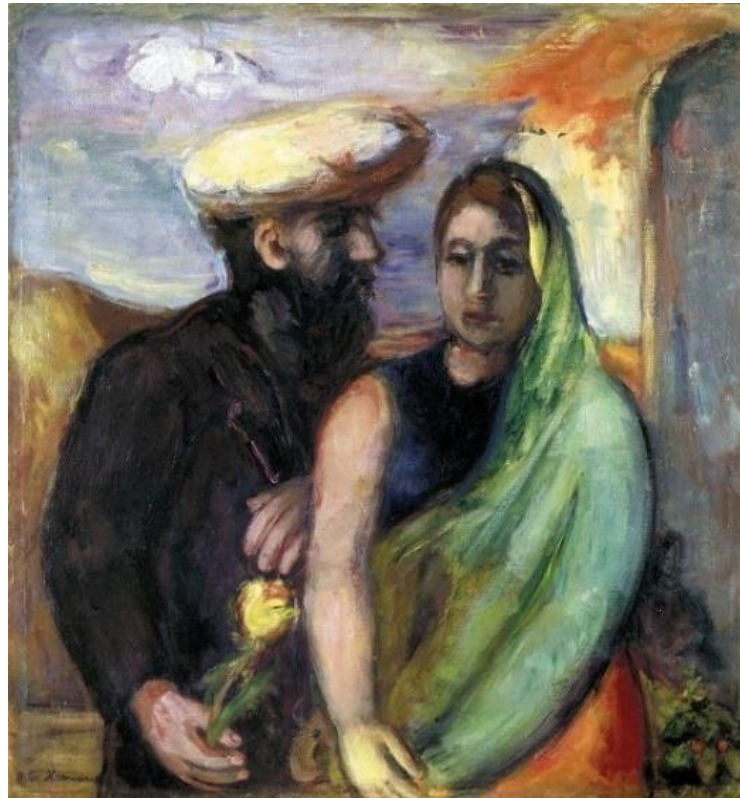

Slika 22. O. Herman, Djevojčica, 1907. (Gamulin, 1995)

Njegova djela kao što su "Djevojčica" iz 1907. godine ili "Pred buru" iz 1913. godine pokazuju njegov razvojni put prema ekspresionizmu. Herman je postupno odstupio od zatvorenih i jednostavnih formi, počevši stvarati vlastiti svijet romantičnog simbolizma inspiriranog mitskim i legendarnim prizorima. Njegova slika postala je "prostor duha" koji je otvarao likovima osjećanja i mašte, naglašavajući atmosferu nestvarne stvarnosti (Tonković, 1988).

U kasnijim godinama, Herman je ostao vjeran ekspresionističkom pristupu, što se jasno vidi u radovima poput "Mladić s psom" iz 1946. godine, gdje je njegova umjetnost iskazivala snažnu emocionalnu notu kroz bojenu namaz i kolorističku organizaciju površine. Njegova djela poput

"Pred ogledalom" i "Dvije žene" također reflektiraju teška i sumorna psihička stanja, što je karakteristično za njegovu kasnu fazu stvaralaštva (Gamulin, 1995).

Slika 23. O. Herman, Nagovaranje, 1921. (Tonković, 1988)

Posebno je značajan Hermanov okret prema pejzažima u kasnijem periodu, gdje je preko pročišćenih boja istraživao idealizirane predodžbe prirodnih oblika. Njegovi pejzaži poput "Pejzaža s crvenim brdom" ili "Pejzaža sa zelenim stablom" nose u sebi dimenziju nadstvarnog, vraćajući se u atmosferu imaginarnih tema koje su obilježile njegovo ranije slikarstvo. Danas se smatra važnom figurom hrvatske umjetničke scene, posebno povezanom s Münchenskim krugom poznatim kao "hrvatska škola", u kojem su bili i Josip Račić, Miroslav Kraljević i Ivan Meštrović. Njegova retrospektivna izložba 2006. godine potvrđuje njegov značaj i utjecaj na razvoj moderne hrvatske likovne umjetnosti (Tonković, 1988).

7. Praška Četvorica

Grupa umjetnika poznata kao "Praška četvorica" (Uzelac, Varlaj, Gecan, Trepše) značajna je za razvoj hrvatske likovne umjetnosti, posebno u periodu oko 1919. i 1920. godine kada su zajedno izlagali na proljetnom Salonu. U to vrijeme, Prag je bio dinamičan umjetnički centar koji je bio pod snažnim utjecajem kubizma, ekspresionizma i naslijeđa Paula Cezannea. "Praška četvorica" su svojim radovima uvela likovne inovacije u zagrebačku umjetničku scenu koja je do tada bila prilično jednolična. Njihovo zajedničko obilježje bila je stilizacija inspirirana Cezanneovim pristupom, posebno kroz upotrebu monokromnih osnova. Utjecaj Miroslava Kraljevića također je bio značajan u njihovom razvoju umjetničkog izraza (Gamulin, 1987).

Uzelac i Trepše su se istaknuli početkom teme kubokonstruktivizma, što je bio izraz njihovog eksperimentalnog pristupa u reinterpetaciji likovnih formi i prostora. Njihovo djelovanje u grupi "Praška četvorica" označilo je značajan korak u sazrijevanju ekspresionizma u hrvatskoj umjetnosti tog vremena. Ova grupa je ostavila trajan pečat svojim radovima i doprinijela širenju horizonta hrvatskog likovnog izraza kroz svoj individualni pristup i zajedničke umjetničke nastupe na važnim izložbama tog razdoblja ("Web design", bez dat.).

7.1. Milivoj Uzelac

Uzelac (1897. – 1977.) je svoj umjetnički put započeo u Zagrebu, gdje je studirao kod značajnih umjetnika poput Bukovčevog đaka Popovića, Krizmana i Auera. Nakon toga, odlazi na Akademiju u Prag, gdje se formira kao umjetnik prije nego što se vratio u Zagreb i počeo izlagati na Salonu nakon Prvog svjetskog rata (Gamulin, 1987).

Uzelčeva umjetnička karijera može se podijeliti u nekoliko faza. Prva faza (do 1915.) je bila pod snažnim utjecajem Miroslava Kraljevića, Uzelac je bio orijentiran na crtež i grafiku. Pokazivao je izvornu virtuoznost i improvizacijski talent u svom radu. U drugoj fazi (1915.-1923.) je Uzelac razvio vlastitu varijantu slikarskog ekspresionizma, koji je bio obogaćen utjecajem ekspresionizma, kubizma i konstruktivizma. U ovoj fazi, bio je dio grupe poznate kao "Praška četvorica" (Uzelac, Gecan, Trepše, Varlaj), s kojima je izlagao na Salonu. Njihova umjetnost bila je usko povezana s književnošću toga vremena, često ilustrirajući tekstove autora

poput Miroslava Krleže. Uzelac je istraživao teme poput radništva, predgrađa i tvornica, prikazujući ih kroz estetiku ružnoće. U trećoj fazi (od 1923.) Uzelac se preselio u Pariz gdje je postao traženi slikar i ilustrator. U ovoj fazi, napušta kubističke reminiscencije te teži postizanju prostora kroz svijetle i žive boje. Njegovi radovi postaju monumentalniji i klasičniji, s fovističkom bojom i elementima impresionizma u pejzažima. Primjeri iz ove faze uključuju slike poput "Autoportret u baru" iz 1923. i "Djevojka u čamcu" iz 1928. godine. Kasnije u karijeri, u četvrtoj fazi, Uzelac se seli na jug Francuske gdje se njegov stil razvija u smjeru otežanih formi i pojačanog kolorizma (Gamulin, 1987).

Stil Milivoja Uzelca karakterizira težnja prema vidljivom, bez naglašene fabule ili opisne ideje. Njegova umjetnost ističe se tektoničnošću, uravnoteženošću i ritmičkom pravilnošću. Iako idealizira teme poput nadčovjeka, istovremeno istražuje estetiku ružnog kako bi izrazio duševno stanje i društvenu kritiku, kao što je vidljivo u njegovoj slici "Venera iz predgrađa". Uzelac je bio duboko inspiriran Cezanneovom konstruktivnom geometrijom i volumenizacijom, što je vidljivo u njegovom pristupu kompoziciji i oblikovanju likovnih elemenata (Maroević, 2008).

Slika 24. M. Uzelac, Seine s Eiffelovim tornjem, 1936. (Maroević, 2008)

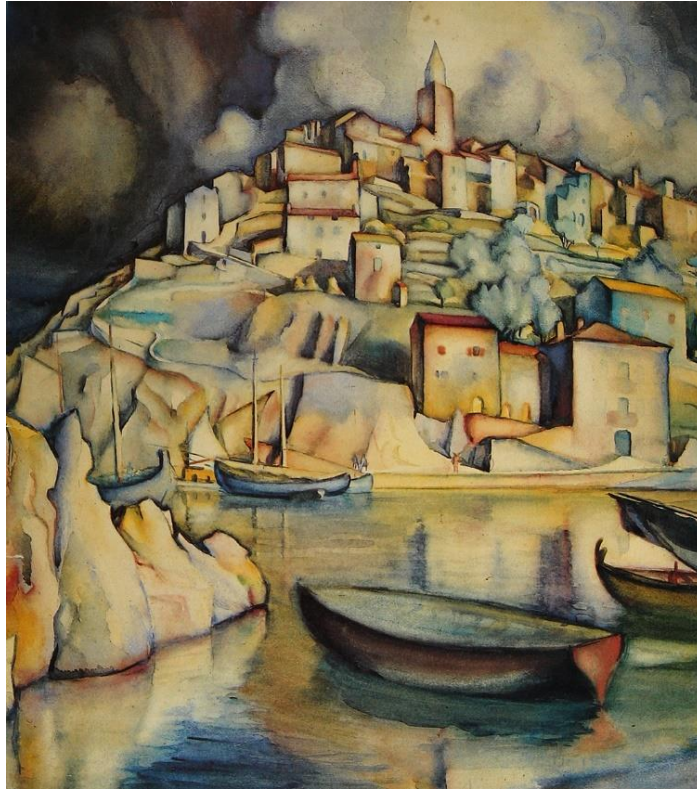
7.2. Vladimir Varlaj

Vladimir Varlaj (1895. – 1962.) bio je istaknuti hrvatski slikar, član grupe "Zemlja" i jedan od najznačajnijih predstavnika hrvatskog modernizma. Njegov umjetnički rad i doprinos hrvatskoj kulturi ostavili su trajni pečat na domaćoj umjetničkoj sceni. Umjetničko obrazovanje stekao je na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, gdje je bio učenik Vladimira Becića. Njegov slikarski opus obuhvaća širok spektar tema, uključujući pejzaže, mrtve prirode i figuralne kompozicije. Među njegovim najpoznatijim djelima su slike "Zagorski pejzaž", "Kamenita vrata" i "Mrtva priroda s cvijećem". Prvi puta je izlagao na izložbi Salona 1919. godine, što je označilo početak njegove profesionalne umjetničke karijere (Dulibić, 1998).

Najznačajniji dio Varlajevog rada vezan je uz grupu Četvorice, koja je bila povezana s kubističkim i ekspresionističkim metodama izražavanja. Ranije u karijeri, Varlaj je prolazio kroz kratku kubističku fazu, ali je kasnije ostao vjeran plastično-konstruktivnom oblikovanju. Inspiriran Cezanneovim principima, Varlaj je gradio prostor koristeći čiste i jasne crteže koji su sređivali detalje motiva u paralelne nizove sve do dalekih horizonta. Primjeri njegovog rada u ovom stilu uključuju slike poput "Vrbnik" iz 1923. godine i "Crvena kuća" također iz 1923. godine. Sudjelovao je na mnogim izložbama u zemlji i inozemstvu, te je za svoj rad dobio brojna priznanja i nagrade. Njegova djela nalaze se u mnogim važnim zbirkama, uključujući Muzej suvremene umjetnosti u Zagrebu i Modernu galeriju u Zagrebu. Njegova retrospektivna izložba 1962. godine u Zagrebu bila je važan događaj koji je obilježio vrhunac njegove karijere (Gamulin, 1987).

Teme kojima se Varlaj bavio uključuju pejzaže, morske krajolike, mrtve prirode, gradski pejzaž, livade, oranice i šume. Njegova upotreba boje bila je simbolična, potičući doživljaj motiva umjesto doslovno prenošenje njihove stvarne boje. Intimni doživljaj motiva bio je ključan za Varlajevu umjetnost, stvarajući ugođaj smirenosti i tišine u duhu poetike magičnog realizma. Posebno je važno istaknuti da je Varlaj često radio akvarele, koristeći čiste žute, crvene i plave tonove kako bi postigao fine kolorističke harmonije (Dulibić, 1998).

Slika 25. V. Varlaj, Vrbnik, 1923 (Gamulin, 1987)

Varlaj je bio poznat po svojoj sposobnosti da kroz jednostavne motive izrazi duboke emocije i simboliku. Njegova djela karakterizira snažan osjećaj za kompoziciju, čistoću linija i harmoniju boja. Kroz svoje slike, Varlaj je često istraživao odnose svjetla i sjene, stvarajući djela koja odišu mirom i kontemplacijom. Varlajeva djela i danas nadahnjuju nove generacije umjetnika i ljubitelja umjetnosti, a njegov život i rad ostaju trajno upisani u povijest hrvatske umjetnosti. Njegova sposobnost da kroz jednostavne motive izrazi duboke emocije i simboliku čini ga jednim od najvažnijih predstavnika hrvatskog modernizma (Gamulin, 1987).

7.3. Vilko Gecan

Vilko Gecan (1894. – 1973.) bio je istaknuti hrvatski slikar i jedan od pionira modernizma u hrvatskoj umjetnosti. Njegov slikarski opus i doprinos kulturnoj sceni ostavili su trajni trag u povijesti hrvatske umjetnosti. Gecan je rođen u Karlovcu, a umjetničko obrazovanje stekao je na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, gdje je bio učenik Ljube Babića. Njegovo stvaralaštvo

obuhvaća širok spektar tema, uključujući portrete, pejzaže, mrtve prirode i urbane motive. Među njegovim najpoznatijim djelima su slike "Portret dame", "Mrtva priroda s voćem" i "Gradski prizor". Bio je poznat po svom eksperimentiranju s različitim tehnikama i stilovima, od ekspresionizma do kubizma i novog realizma. Njegova djela karakterizira snažan osjećaj za kompoziciju, bogatstvo boja i dinamika oblika. Kroz svoje slike, Gecan je uspijevao prenijeti složene emocije i atmosferu, često inspirirane urbanim životom i svakodnevicom (Gamulin, 1987).

Gamulin navodi da je kao član grupe "Zemlja", Gecan bio dio avangardnog pokreta koji je promovirao socijalnu tematiku u umjetnosti. Njegove slike iz tog razdoblja, poput "Radnici" i "Seljaci u polju", odražavaju njegovu posvećenost prikazivanju svakodnevnog života običnih ljudi i njihove borbe. Gecanova umjetnost često je bila politički angažirana, s naglaskom na socijalnu pravdu i ravnopravnost. Sudjelovao je na mnogim izložbama u zemlji i inozemstvu, te je za svoj rad dobio brojna priznanja i nagrade. Njegova djela nalaze se u mnogim važnim zbirkama, uključujući Muzej suvremene umjetnosti u Zagrebu i Modernu galeriju u Zagrebu. Njegova retrospektivna izložba 1970. godine u Zagrebu bila je važan događaj koji je obilježio vrhunac njegove karijere.

Slika 26. V. Gecan, *U krčmi* ("Web design", bez dat.)

Njegov doprinos hrvatskoj umjetnosti i kulturi ne može se precijeniti. Gecanova djela i danas nadahnjuju nove generacije umjetnika i ljubitelja umjetnosti, a njegov život i rad ostaju trajno upisani u povijest hrvatske umjetnosti. Njegova sposobnost da kroz raznolike slikarske stilove izrazi duboke emocije i društvene komentare čini ga jednim od najvažnijih predstavnika hrvatskog modernizma ("Web design", bez dat.).

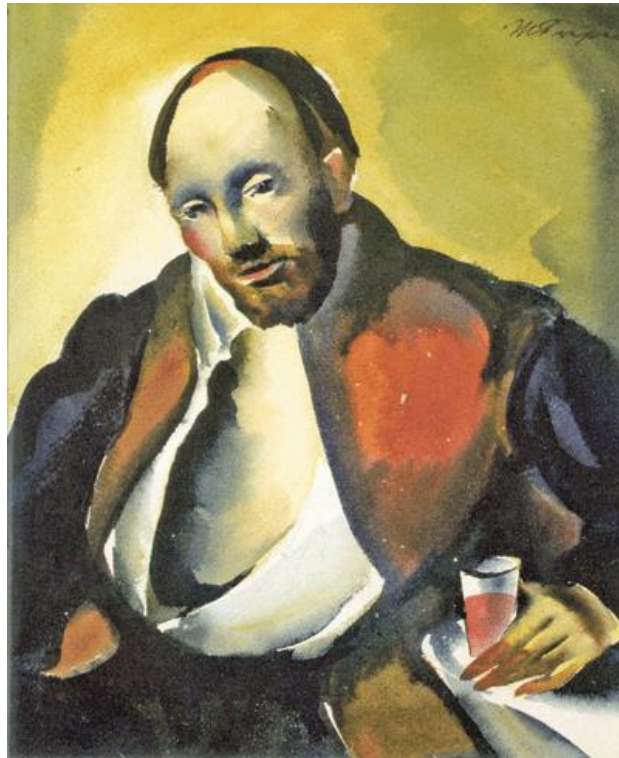
7.4. Marijan Trepše

Trepše (1897. – 1964.) je bio hrvatski slikar čija je umjetnička karijera obuhvatila različite faze i stilove, od ekspresionizma do konstruktivnog slikarstva, te kasnije prema magičnom realizmu i novorealističkim tendencijama. Trepše je bio pod snažnim utjecajem umjetnika poput Kraljevića, Daumiera i Vlamincka. Njegovo ranije stvaralaštvo obuhvaćalo je pejzaže, mrtve prirode i figurativne kompozicije u ulju, kao i mnoge grafike. Bio je poznat po metodičkom istraživanju forme i njenom smještaju u prostoru, precizno usklađujući horizontale, vertikale i dijagonale do gotovo ilustrativne točnosti. Kolorit njegovih djela isticao se bogatstvom boje i upotrebom specifičnih crveno-žutih kontrasta (Gamulin, 1987).

U njegovom stvaralaštvu možemo primijetiti nekoliko važnih faza. Prva je bila Ekspresionistička faza (1919-1923). U Gamulinovoj knjizi (1987.) navodi se da je Trepše tijekom ovog razdoblja radio grafike s socijalnim motivima, koristeći pokrenutu liniju i dramatičnost, pod snažnim utjecajem Daumiera. Njegova djela poput "Čovjek, konj i pas" i "Golgota" predstavljaju vrhunac kubističkog usmjerenja i remek-djela hrvatskog ekspresionizma. Nakon 1923. godine, Trepše se okreće konstruktivnom slikarstvu. To je njegova druga faza, novorealistička komponenta gdje volumeni postaju zaobljeniji, puniji i jasniji, s mirnijim linijama i statičnijom percepcijom prostora. Primjeri njegovih djela iz ovog razdoblja uključuju "Kupačice" i "Predgrađe Zagreba". U kasnijim godinama, Trepšeova umjetnost doživljava promjene prema rastvorenijem namazu i kratkim potezima kista. Slike poput "Park" iz 1939. godine pokazuju ovaj novi stilski pristup.

Trepšeova remek-djela uključuju "Maslinik" iz 1919. godine, koji je primjer Cezanneovog stila s pročišćenim bojama i zeleno-smeđim tonovima, te veoma cijenjenu sliku "Golgota" iz 1920. godine. Osim slikarstva, Trepše je bio aktivan i u drugim umjetničkim područjima kao što su vitraji za Klub hrvatskih inženjera i crkva Trpećeg Isusa u Zagrebu, te scenografija. Svojim

djelom doprinio je razvoju hrvatske likovne umjetnosti, ostavljajući trajan pečat svojim izrazitim stilom i tematskim fokusom (Šolman, 1976).

Slika 27. M. Trepše, *Portret Krleže*, 1920. (Gamulin, 1987)

8. Realizam 20. stoljeća

Hrvatska umjetnost 20-ih godina prošlog stoljeća odražava dinamičan i bogat dijalog s europskim umjetničkim strujama kroz raznolikost stilova i tematskih okvira. Razdoblje između 1920. i 1930. godina obilježeno je brojnim promjenama koje su snažno utjecale na umjetnost. Rat, stvaranje novih država poput Kraljevine SHS, Oktobarska revolucija, tehnološki napredak (radio, gramofon, avion), te socijalna kriza, osjećaj otuđenja i nesigurnosti, oblikovali su specifičan društveni kontekst koji je utjecao na umjetnički izraz (Reberski, 1997).

U europskoj umjetnosti tog vremena, pojmovi umjetnosti prolaze kroz značajne transformacije. Umjetnički izraz često postaje sredstvo društvene kritike, a pluralizam stilova uključuje nastavak eksperimentiranja iz prvog desetljeća (dadaizam, konstruktivizam), povratak

realizmu i razvoj neorealizma, koji karakteriziraju europsku umjetničku scenu (Gamulin, 1987). U Hrvatskoj, realizam se pojavljuje u različitim varijantama, od magičnog do kritičkog realizma, te neoklasične idealizacije i novostvarosnog pokreta. Umjetnička produkcija tog vremena pokazuje formalne i konceptualne značajke koje odražavaju duh vremena i usklađene su s dominantnim europskim strujama (Reberski, 1997).

Realizam u ovom razdoblju postaje dominantan oblik izražavanja, prilagođavajući i reinterpretirajući utjecaje iz Francuske, Italije i Njemačke, dok istovremeno razvija vlastiti identitet i postavlja temelje za daljnji razvoj hrvatske likovne scene (Gamulin, 1987).

Zagreb postaje središte umjetničkih kretanja, gdje mladi književnici poput Krleže, Cesarca, Ujevića i Šimića, zajedno s časopisom Plamen, generiraju nova duhovna kretanja. Također se utemeljuje hrvatska likovna kritika. Promicanje novih orijentacija u slikarstvu odvija se kroz tri ključna uporišta: Proljetni salon (od 1916. do 1928.), Umjetnički paviljon i Salon Ulrich. Godina 1921. bila je prekretnica za razvoj hrvatskog realizma, s prvom magično-realističkom izložbom na 12. Proljetnom salonu. U tom razdoblju prisutne su dvije suprotstavljene tendencije: idealizirani pristup (magični realizam, neoklasicizam, postkubizam) i objektivno prikazivanje (neoobjektivizam, kritički realizam). Granice između neoklasicizma i magičnog realizma često su nejasne. Elementi magičnog realizma uključuju pročišćene prostore s apsolutnom tišinom i mirom, idealizirane svjetove, magičnu atmosferu, statičnost i purizam. U hrvatskoj umjetnosti, stilske i ikonografske posebnosti uključuju primitivizam formi i autohtoni krajolik (Gamulin, 1987).

8.1. Grupa Zemlja

Grupa Zemlja je osnovana 1929. godine u Zagrebu kao reakcija na društvene, političke i ekonomske promjene tog doba. Grupa je okupljala umjetnike s različitim stilovima i pristupima, ali sa zajedničkim ciljem da stvore umjetnost koja će biti društveno angažirana i relevantna za šire mase, posebno radničku i seljačku klasu. Zalagala se za socijalnu umjetnost koja bi odražavala stvarne probleme i živote običnih ljudi. Njihova ideologija bila je inspirirana socijalističkim idejama, a program grupe uključivao je stvaranje umjetnosti koja bi bila pristupačna i razumljiva široj javnosti, te bi kritički osvjetljavala društvene nepravde i poticala društvene promjene (Prelog, 2016).

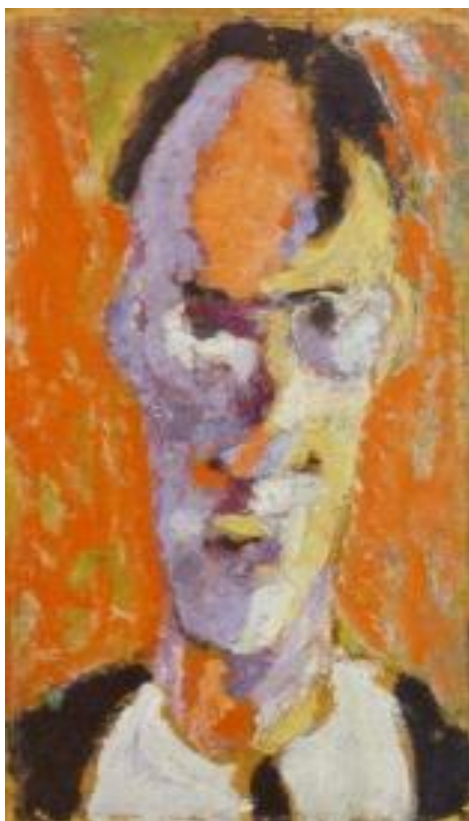
Djela članova Grupe Zemlja često su prikazivala radnike, seljake i svakodnevni život običnih ljudi, naglašavajući njihove teškoće i borbe. Umjetnici su koristili realistički stil kako bi što vjernije prikazali stvarnost, ali su također upotrebljavali ekspresionističke elemente kako bi pojačali emocionalni učinak svojih djela. Umjetnost je bila sredstvo za društvenu kritiku i političku angažiranost, često reflektirajući ljevičarske ideje i solidarnost s radničkom klasom ("Web design", bez dat.).

Ključni članovi grupe Zemlja bili su Krsto Hegedušić koji je jedan od osnivača i najistaknutijih članova grupe, poznat po svojim djelima koja prikazuju život i borbu seljaka. Zatim Ivan Generalić koji je bio prepoznatljiv po svojim slikama koje prikazuju seoski život s elementima naive i socijalnog realizma, te Oton Postružnik. Njegovi radovi često su se bavili temama rada i radničkog života (Prelog, 2016).

8.2. Marino Tartaglia

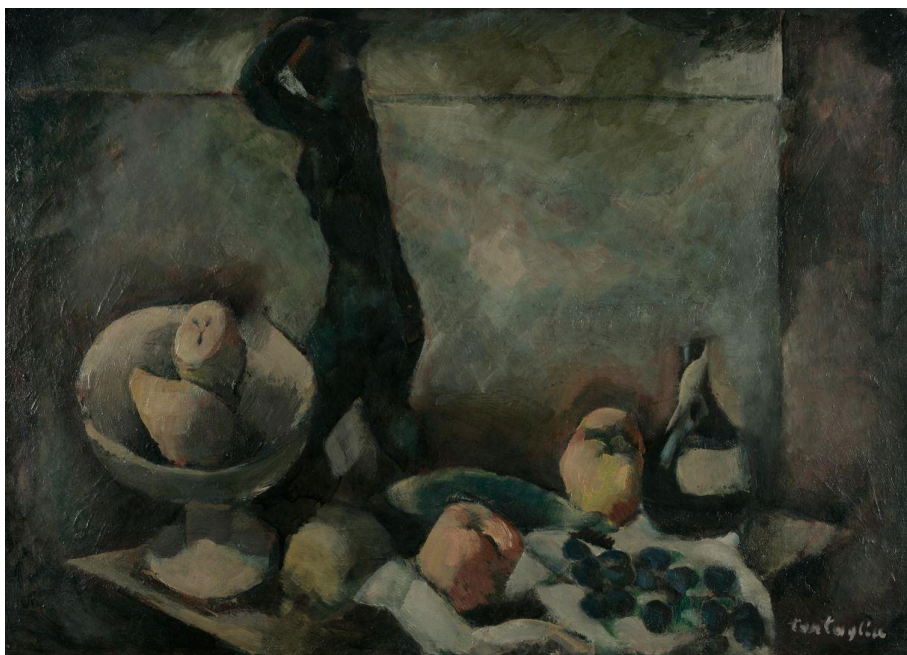
„Marino Tartaglia (1894. – 1984.) jedan je od nekolicine umjetnika koji su razumijevani kao stupovi našega umjetničkog dvadesetog stoljeća“ (Prelog, 2004). Bio je jedan od najznačajnijih hrvatskih slikara prve polovice 20. stoljeća, poznat po svojim avangardnim pristupima i inovacijama u slikarstvu. Njegov umjetnički put obuhvaća nekoliko faza, tijekom kojih je bio pod utjecajem različitih umjetničkih pokreta, od futurizma i ekspresionizma do kubizma i enformela. Tartaglia je značajno povezo hrvatsko slikarstvo s međunarodnim avangardnim zbivanjima. Rođen je 1894. godine u Zagrebu gdje je i započeo je svoje umjetničko obrazovanje. Ubrzo nakon toga, otišao je u Italiju gdje je došao u dodir s futurizmom i izlagao s najistaknutijim predstavnicima talijanske avangarde. Ova iskustva oblikovala su njegov rani umjetnički izraz (Gamulin, 1987.).

Tijekom prve faze (do 1920 godine.), Tartaglia je bio pod snažnim utjecajem futurizma, ekspresionizma, kubizma, crnačke plastike i fovizma. Njegova djela iz tog razdoblja, poput "Autoportreta" (1917.), odlikuju se izduženim i nerazmjernim licima, smjelim kromatskim odnosima i nepravilnim oblicima. Djelo "Dva akta" (1917.) također pokazuje utjecaj crnačke plastike i fovizma (Gamulin, 1987.).

Slika 26. M. Tartaglia, Autoportret, 1917. (Prelog, 2004)

U drugoj fazi, Tartaglia se upoznaje s radovima Miroslava Kraljevića i Josipa Račića. Počinje koristiti čvrste obrise linija, strože modulacije i cezanistički pristup s bogatim kolorizmom i plošnim rasporedom kromatskih masa. Pokušava sintetizirati tradiciju Račića i Kraljevića sa sezanizmom, kombinirajući predmetnu stvarnost s apstraktnom duhovnom predispozicijom umjetnika. Djela poput "Mrtva priroda s kipom" (1921.) i "Moja žena" (1936.) odražavaju ovu fazu (Gamulin, 1987).

Slika 29. M. Tartaglia, Mrtva priroda s kipom II, 1921. (Gamulin, 1987)

Nakon boravka u Francuskoj 1927. i 1928. godine, Tartaglia prestaje koristiti treću dimenziju u svojem radu. U ovom razdoblju boja i potezi kista postaju samostalni i ravnotežni u odnosu na plohu platna, čime se slika transformira u samodostatnu cjelinu, sačinjenom isključivo od likovnih elemenata. Ovo razdoblje, nazvano "tartaglin kolorizam", karakterizira balans između intenzivnih boja i strukture oblika. Nakon Drugog svjetskog rata, Tartaglia se usmjerava na suštinu motiva, gdje tekstura, boja i crtež stječu veću autonomiju. U nekim njegovim djelima, kao što su "Buketi" (1975.), "Motiv pod snijegom" (1955.) i "Motiv iz Lošinja" (1956.), primjećujemo sklonost ka enformelu, sličnu radovima Jeana Fautriera iz kasnih 40-ih i ranih 50-ih godina. Ova djela naglašavaju suštinu pojavnosti, umjesto doslovnog prikaza. Tartaglia istražuje suštinu motiva kroz dugotrajan i promišljen proces slikarskog stvaranja, uvijek tražeći nove izraze svojih slikarskih mogućnosti, dok i dalje zadržava figurativne impulse.

Marino Tartaglia ostavio je dubok trag na hrvatskoj umjetničkoj sceni, povezujući je s europskim avangardnim strujama i obogaćujući je svojim inovativnim pristupima i stilskim evolucijama (Prelog, 2004).

8.3. Ivo Režek

Ivo Režek (1898. – 1979.) bio je istaknuti hrvatski slikar, prepoznatljiv po svom jedinstvenom stilu i humorističnom prikazu zagorske svakodnevice. Studirao je u Zagrebu, a zatim u Pragu i Parizu. U Parizu je bio jedini hrvatski slikar koji je izravno osjetio utjecaj Pabla Picassa. Taj utjecaj vidljiv je u njegovim djelima poput "Harlekina" i "Kupačica", koje je uspješno asimilirao u svoj regionalni ikonografski izričaj, posebno u prikazima zagorskih motiva (Gamulin, 1987).

Režekov rad karakterizira humoristični i karikaturalni pristup prikazu zagorske idile. Njegova djela često sadrže duhovite i smiješne elemente, koji su vješto utkane u prizore iz zagorskog života. Primjer toga je "Zagorska krčma", koju je Režek naslikao u nekoliko verzija. Režekovi portreti odlikuju se produljenim glavama, s elementima njemačkog novog realizma, neoklasicizma i neokubizma. Njegovo remek-djelo neoklasicizma, "Indijka", podsjeća na freske svojim stiliziranim oblikovanjem i monumentalnošću. Njegove mrtve prirode karakterizira škrt kromatika, gdje prikazuje kukuruze, gljive i lutke. Ovi radovi odražavaju njegovu sposobnost da kroz jednostavne motive izrazi bogatstvo tekstura i formi ("Web design", bez dat.).

Slika 30.. I. Režek, Portret slikara V. Piona, 1925. ("Web design", bez dat.)

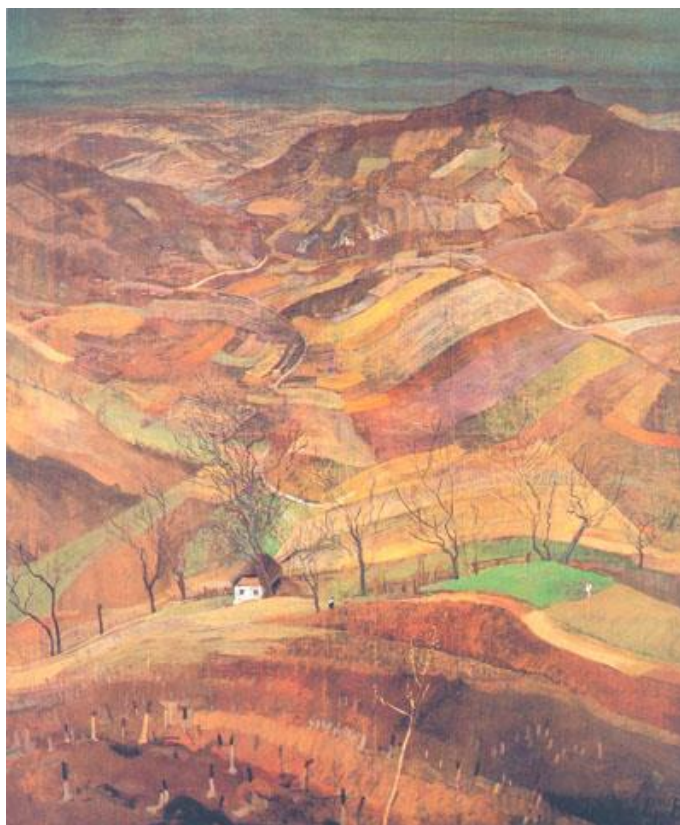
9. Ekspresionizam 20. stoljeća

Ekspresionizam je bio važan umjetnički pravac u hrvatskom slikarstvu tijekom 20. stoljeća, koji je naglašavao emotivni dojam i subjektivni pogled na svijet. Hrvatski ekspresionizam obuhvaća širok spektar stilova i pristupa, od ranih utjecaja europskog ekspresionizma do lokalnih interpretacija. Njegove karakteristike bile su u fokusu na izražavanju snažnih emocija i unutarnjih stanja. Upotrebljavali su se iskrivljeni i pojednostavljeni oblici za postizanje dramatičnog učinka. Koristile su se jarke, kontrastne boje za naglašavanje emocionalnog naboja. Zatim socijalne i egzistencijalne teme, prikaz patnje, straha, ali i svakodnevnog života (Majser, 2021).

Ekspresionizam je imao snažan utjecaj na hrvatsko slikarstvo, pružajući umjetnicima sredstvo za izražavanje osobnih i kolektivnih emocija tijekom turbulentnih razdoblja 20. stoljeća. Ovaj pravac je omogućio umjetnicima da kroz subjektivni i često dramatični stil istražuju teme identiteta, egzistencije, društvenih promjena i političkih previranja. Iako je s vremenom došlo do evolucije i pojave novih umjetničkih pravaca, ekspresionizam je ostavio trajni pečat na hrvatskoj umjetničkoj sceni, utječući na kasnije generacije umjetnika i njihov pristup slikarstvu. Umjetnici poput Babića, Tartaglie, Miše i drugih stvorili su djela koja su postala ključni dio hrvatske kulturne baštine, prepoznata i cijenjena i izvan granica Hrvatske (Gamulin, 1987).

9.1. Ljubo Babić

Ljubo Babić (1890. – 1974.) bio je istaknuti hrvatski slikar, povjesničar umjetnosti, likovni pedagog, ilustrator i scenograf. Njegov umjetnički opus obuhvaća širok spektar tema i tehnika, čime je ostavio dubok trag na hrvatskoj umjetničkoj sceni. Njegovo slikarstvo karakterizira velika tematska raznolikost. Slikao je portrete, krajolike, mrtve prirode, kao i motive inspirirane narodnom poezijom i folklorom. Među njegovim najpoznatijim radovima su serije slika posvećene pejzažima Hrvatskog zagorja i Dalmacije, te portreti istaknutih ličnosti poput "Portret starca" i "Portret djevojke". Njegova djela kao što su "Stara kuća" i "Dalmatinski pejzaž" odišu atmosferom i tradicijom krajeva koje je slikao (Zidić, 2009).

Slika 31. Lj. Babić, Moj rodni kraj, 1938. Moderna galerija Zagreb ("Web design", bez dat.)

U svom radu koristio je različite slikarske i grafičke tehnike, uključujući temperu, ulje, akvarel, kredu, bakropis i litografiju. Kroz svoje umjetničko stvaralaštvo, Babić je izražavao osobna iskustva i doživljaje kulturnih i političkih događaja u kojima je aktivno sudjelovao. Njegova slika "Dolazak Hrvata" smatra se jednim od najznačajnijih prikaza hrvatske povijesti. Posebno plodonosna bila je njegova suradnja s redateljem Brankom Gavelom, s kojim je radio na brojnim scenografijama za dramsko kazalište u Zagrebu. Tijekom svoje karijere, Babić je realizirao više od 200 scenografskih postava, od kojih su mnoge bile revolucionarne po svojoj inovativnosti i vizualnom izrazu. Njegove scenografije za predstave poput "Gospoda Glembajevi" i "Othello" ostavile su dubok dojam na publiku i kritiku (Gamulin, 1987).

Prema Zidiću (2009) godine 1940. Ljubo Babić je imenovan redovnim profesorom na Umjetničkoj akademiji u Zagrebu, gdje je značajno oblikovao nekoliko generacija mladih umjetnika. Njegov pedagoški rad bio je iznimno važan, jer je osim tehničkih znanja, prenosio i duboku strast prema umjetnosti i kreativnom izrazu. Osim što je bio angažiran u obrazovanju, Babić je organizirao brojne izložbe likovnih radova, kako u Hrvatskoj tako i u inozemstvu. Također je bio aktivan u pisanju, objavljujući radove iz povijesti umjetnosti i kritičke osvrte na

suvremene umjetničke tendencije. Uz to, radio je na ilustriranju i opremanju knjiga, uključujući nacрте za plakate, interijere i predmete umjetničkog dizajna. Njegove ilustracije za knjige poput "Priče iz davnine" Ivane Brlić-Mažuranić postale su primjeri klasične umjetničke knjige, ističući njegovu sposobnost da spoji likovnu umjetnost s književnošću.

Osim što je bio talentirani umjetnik, Babić je bio i strastveni kolekcionar umjetnina. Njegova zbirka, koja uključuje djela mnogih poznatih umjetnika, danas je važan dio hrvatske kulturne baštine. Također je bio jedan od osnivača Umjetničkog paviljona u Zagrebu, institucije koja i danas igra ključnu ulogu u promicanju likovne umjetnosti (Gamulin, 1987).

Njegov doprinos hrvatskoj umjetnosti i kulturi ne može se precijeniti. Babićeva djela i danas nadahnjuju nove generacije umjetnika i ljubitelja umjetnosti, a njegov život i rad ostaju trajno upisani u povijest hrvatske umjetnosti.

9.2. Jerolim Miše

Jerolim Miše (1890. – 1970.) bio je istaknuti hrvatski slikar, pedagog i likovni kritičar. Njegov umjetnički rad i doprinos hrvatskoj kulturi ostavili su trajni trag na domaćoj i međunarodnoj umjetničkoj sceni. Miše je rođen u Splitu, a umjetničko obrazovanje stekao je u Zagrebu i Pragu. Njegov slikarski opus obuhvaća širok spektar tema, uključujući portrete, pejzaže, mrtve prirode i figuralne kompozicije. Među njegovim najpoznatijim djelima su slike "Portret žene", "Splitski pejzaž" i "Dalmacija". Miše je bio majstor u prikazivanju dalmatinskih krajolika, a njegove slike često odišu svjetlom i atmosferom mediteranskog podneblja ("Web design", bez dat.).

Miše je bio poznat po svojoj sposobnosti da kombinira različite slikarske tehnike i stilove, od realizma do impresionizma i ekspresionizma. Njegova djela karakterizira snažan osjećaj za kompoziciju, bogatstvo boja i izražajnost poteza kistom. Kroz svoje slike, Miše je uspijevao prenijeti duboke emocije i osobna proživljavanja, često inspirirana prirodom i životom ljudi u Dalmaciji (Gamulin, 1987).

Slika 32. J. Miše, Podne u Koločepu, 1931. (Gamulin, 1987)

Kao pedagog, Miše je imao značajan utjecaj na razvoj mladih umjetnika. Dugi niz godina predavao je na zagrebačkoj Akademiji likovnih umjetnosti, gdje je svojim studentima prenosio ne samo tehničke vještine, već i strast prema umjetničkom izražavanju i kreativnom istraživanju. Njegovi studenti često su ga opisivali kao inspirativnog mentora koji ih je poticao na individualnost i inovaciju. Osim slikarskog rada, Miše je bio i plodan likovni kritičar. Objavio je brojne eseje i kritičke tekstove o suvremenoj umjetnosti, u kojima je analizirao estetske i filozofske aspekte likovnog stvaralaštva. Njegovi radovi, poput eseja "Umjetnost i društvo" i "Estetika modernog slikarstva", doprinijeli su razumijevanju i valorizaciji moderne umjetnosti u Hrvatskoj i šire ("Web design", bez dat.).

Miše je sudjelovao na mnogim izložbama u zemlji i inozemstvu, te je za svoj rad dobio brojna priznanja i nagrade. Njegova djela nalaze se u mnogim važnim zbirkama, uključujući Muzej suvremene umjetnosti u Zagrebu i Galeriju umjetnina u Splitu. Njegova izložba u Parizu 1937. godine bila je ključna za međunarodno priznanje hrvatske moderne umjetnosti (Gamulin, 1987).

Slika 33. J. Miše, Djevojčica, 1929. ("Web design", bez dat.)

Njegov život i rad ostaju trajno upisani u povijest hrvatske umjetnosti, a doprinos hrvatskoj umjetnosti i kulturi ne može se precijeniti (Gamulin, 1987).

10. Apstrakcija

Prema Denegri (2000) apstraktna umjetnost i moderna umjetnost 20. stoljeća u Hrvatskoj odigrale su ključnu ulogu u razvoju i transformaciji hrvatske likovne scene. Ovo razdoblje obilježeno je radikalnim promjenama u pristupu, stilu i tehnici, donoseći mnoge inovacije koje su redefinirale pojam umjetnosti i njezinu ulogu u društvu.

U Hrvatskoj se apstraktna umjetnost počela razvijati sredinom 20. stoljeća, u skladu s globalnim umjetničkim trendovima. Pojava apstrakcije bila je odgovor na dotadašnje realistične i figurativne prikaze, a umjetnici su tragali za novim oblicima izraza koji bi nadilazili doslovnu reprezentaciju objekata. U Hrvatskoj je bila dio šireg kulturnog pokreta koji je uključivao arhitekturu, dizajn i primijenjenu umjetnost. Umjetnici su težili stvaranju novih, modernih izraza koji bi odražavali promjene u društvu i tehnologiji. Njihovi radovi danas se čuvaju u najvažnijim

muzejima i galerijama, poput Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu i Moderne galerije (Rus, 1985).

Apstraktna umjetnost i moderna umjetnost 20. stoljeća u Hrvatskoj predstavljaju ključno razdoblje u razvoju hrvatske likovne scene. Umjetnici poput članova grupe EXAT 51, Ivana Picelja, Julija Knifera i drugih, svojim inovativnim pristupima i radikalnim idejama, ostavili su neizbrisiv trag i postavili temelje za daljnji razvoj suvremene umjetnosti u Hrvatskoj. Njihov doprinos i dalje inspirira nove generacije umjetnika i ljubitelja umjetnosti (Ososlija, 2017).

10.1. Exat 51

Grupa EXAT 51 predstavlja jedan od najznačajnijih kulturnih fenomena u povijesti moderne umjetnosti u Hrvatskoj. Osnovana 1951. godine u Zagrebu, ova grupa umjetnika i arhitekata imala je dubok i trajan utjecaj na razvoj avangardne umjetnosti i arhitekture u Hrvatskoj, ali i u širem kontekstu bivše Jugoslavije (Denegri, 2000).

Grupu su osnovali arhitekti Bernardo Bernardi, Zdravko Bregovac, Zvonimir Radić i Vladimir Zaharović, zajedno s umjetnicima Ivanom Piceljem, Vjenceslavom Richterom, Aleksandrom Srnecom i Božidarom Rašicom. Cilj grupe bio je istraživanje i promoviranje novih smjerova u umjetnosti i arhitekturi, te njihova integracija kroz multidisciplinarni pristup. Manifest grupe EXAT 51 objavljen je 1951. godine, ističući potrebu za sintezom svih umjetnosti (likovnih, primijenjenih i arhitekture) kao odgovor na suvremene društvene i tehnološke izazove. Grupa je zagovarala funkcionalnost, racionalnost i eksperimentiranje s novim materijalima i tehnologijama. Njihova ideologija bila je usmjerena prema modernizmu kao univerzalnom jeziku koji može transformirati svakodnevni život i estetiku. Organizirala je nekoliko ključnih izložbi, među kojima se ističe prva samostalna izložba 1953. godine u Zagrebu. Izložba je predstavila njihovu viziju modernizma kroz arhitektonske modele, urbanističke planove, slikarska djela, grafike i primijenjenu umjetnost. Članovi grupe surađivali su i s drugim umjetnicima i arhitektima, te organizirali edukativne programe i javne diskusije o suvremenim umjetničkim praksama (Rus, 1985).

Slika 27. EXAT 51, izložba, Zagreb, 1953. (Ososlija, 2017)

Grupa je bila poznata po svojim eksperimentima s novim materijalima poput stakla, metala i betona, te razvoju novih tehnika u slikarstvu, grafici i arhitekturi. Članovi grupe istraživali su koncepte pokretnih struktura, modularnosti i interaktivnosti, što je rezultiralo nekoliko inovativnih projekata i dizajna (Ososlija, 2017).

Prema autoru Rusu (1985) grupa je imala dugoročan utjecaj na razvoj suvremene umjetnosti i arhitekture u Hrvatskoj i šire. Njihov rad inspirirao je kasnije generacije umjetnika i arhitekata, te doprinio integraciji Hrvatske u globalne umjetničke tokove. Naslijeđe grupe EXAT 51 vidljivo je i danas kroz obnovu interesa za modernističko naslijeđe i njegovanje principa inovacije i eksperimentacije u umjetnosti. Ostaje ključni dio povijesti moderne umjetnosti u Hrvatskoj, poznata po svojoj viziji avangardizma, multidisciplinarnom pristupu i eksperimentiranju s novim idejama i tehnikama. Njihov rad predstavlja trajan doprinos kulturnoj baštini Hrvatske, čiji utjecaj i danas inspirira umjetnike i istraživače u potrazi za novim umjetničkim izrazima i društvenim inovacijama.

10.2. Ivan Picelj

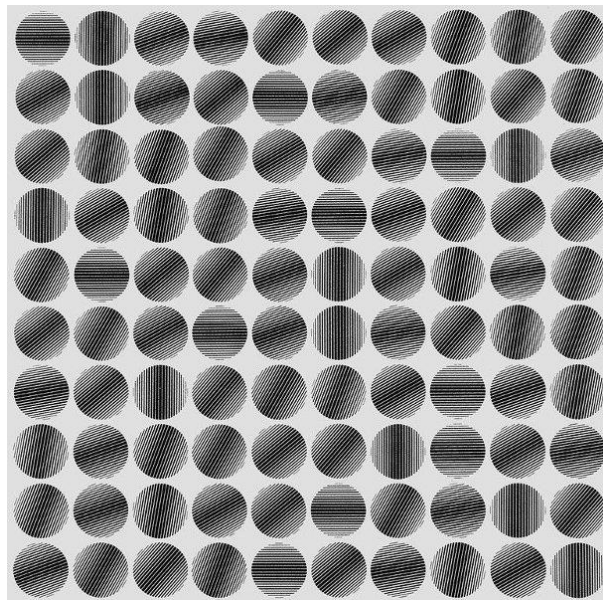
Ivan Picelj (1924. – 2011.) bio je istaknuti hrvatski slikar, grafičar i dizajner, te jedan od ključnih protagonista moderne umjetnosti u Hrvatskoj i bivšoj Jugoslaviji. Njegovo stvaralaštvo obuhvaća različite umjetničke discipline poput slikarstva, grafike, dizajna, ali i eksperimentalnih

medijskih projekata. Rođen je 1924. godine u Malom Lošnju, a preminuo je 2011. godine u Zagrebu. Svoju je umjetničku karijeru započeo kao slikar, uključujući se u suvremene likovne struje 1940-ih godina. Bio je član grupe "Labyrinthus", koja je okupljala mlade umjetnike zainteresirane za modernističke stilove i eksperimentiranje s formom i bojom. Njegovi raniji radovi često su bili inspirirani apstrakcijom, s jasnim geometrijskim oblicima i paletom osnovnih boja (Ososlija, 2017).

Jedan od najvažnijih trenutaka u Piceljevoj karijeri bio je njegov angažman u grupi EXAT 51 koja je osnovana 1951. godine u Zagrebu. Picelj je zajedno s ostalim članovima zagovarao sintezu svih umjetnosti te eksperimentiranje s novim materijalima i tehnologijama. Bio ključni sudionik u organiziranju prve samostalne izložbe EXAT-a 51 1953. godine, koja je predstavila njihov rad kroz arhitekturu, grafiku, primijenjenu umjetnost i slikarstvo (Denegri, 2000).

Njegovi radovi iz 1950-ih godina često su bili usmjereni prema geometrijskoj apstrakciji. Karakterizirani su preciznim linijama, jasnim geometrijskim oblicima i kombinacijom kontrastnih boja. Njegova djela istražuju odnos svjetla i sjene te dinamiku kompozicije, često naglašavajući harmoniju i ritam kroz apstraktne forme (Denegri, 2003).

Slika 28. I. Picelj, Œuvre programmée No 1, 1966. (Denegri, 2003)

Prema Denegri (2003) Picelj je ostavio neizbrisiv trag u povijesti grafike i dizajna, odnosno hrvatske i jugoslavenske umjetnosti, ali i šire. Njegovi plakati, knjige i druge primjene grafičkog

dizajna često su bili prepoznati kao ikonički primjeri moderne vizualne kulture. Doprinos modernističkom pokretu i avangardnoj umjetnosti vidljiv je kroz brojne retrospektivne izložbe i trajno prisustvo u kolekcijama muzeja diljem svijeta. Njegova sposobnost da kroz jasne geometrijske forme izrazi kompleksne ideje i emocionalne dubine čini ga jednim od najvažnijih umjetnika svoje generacije.

10.3. Julije Knifer

Julije Knifer (1924. - 2004.) bio je istaknuti hrvatski slikar, poznat po svojoj izrazitoj apstraktnoj umjetnosti koja se temeljila na repetitivnom motivu meandra. Rođen je u Osijeku 1924. godine, a preminuo je 2004. godine u Zagrebu. Postao je poznat po svojoj jedinstvenoj estetici koja je uključivala stalno ponavljanje linija i oblika meandra. Meandar je bio centralni motiv u njegovom slikarstvu, gdje je kroz geometrijske i repetitivne uzorke istraživao ideje ritma, beskonačnosti i vremena. Njegova djela često su bila monokromatska, koristeći crno-bijele kontraste kako bi naglasio dinamiku i dubinu kompozicije (Maković, 2002).

Knifer je svoju umjetničku karijeru započeo kao slikar u tradicionalnom smislu, ali je vrlo brzo razvio svoj prepoznatljiv stil inspiriran apstraktnim i geometrijskim elementima. Nakon 1959. godine, počeo je intenzivno eksperimentirati s meandrom kao osnovnim likovnim elementom, što je postalo njegov zaštitni znak i definiralo njegovu karijeru. Bio je aktivan na međunarodnoj umjetničkoj sceni, sudjelujući na brojnim izložbama i bijenalima diljem Europe i svijeta. Njegova umjetnost, iako temeljena na osobnim istraživanjima i iskustvima, imala je univerzalni karakter koji je privlačio pozornost široke publike i kritike. U kasnijim godinama, nastavio je razvijati svoj stil, istražujući različite varijacije i interpretacije meandra. Njegova djela evoluirala su kroz nijansiranje i eksperimentiranje s različitim teksturama i materijalima, često koristeći crnu boju kao dominantnu, koja je simbolizirala njegovu unutarnju refleksiju i filozofiju (Maković, 2002).

Slika 29. J. Knifer, Meandar, 1961/1962 (Maković, 2002)

Julije Knifer ostavio je dubok i trajan utjecaj na hrvatsku i svjetsku umjetnost. Njegovo djelo nije samo estetsko istraživanje, već i filozofski pogled na prirodu vremena i prostora. Danas se njegova djela mogu naći u mnogim renomiranim muzejima i galerijama diljem svijeta, a njegova umjetnička zaostavština i dalje inspirira umjetnike i ljubitelje umjetnosti u potrazi za novim estetskim i intelektualnim izazovima (Maković, 2002).

11. Nova Figuracija

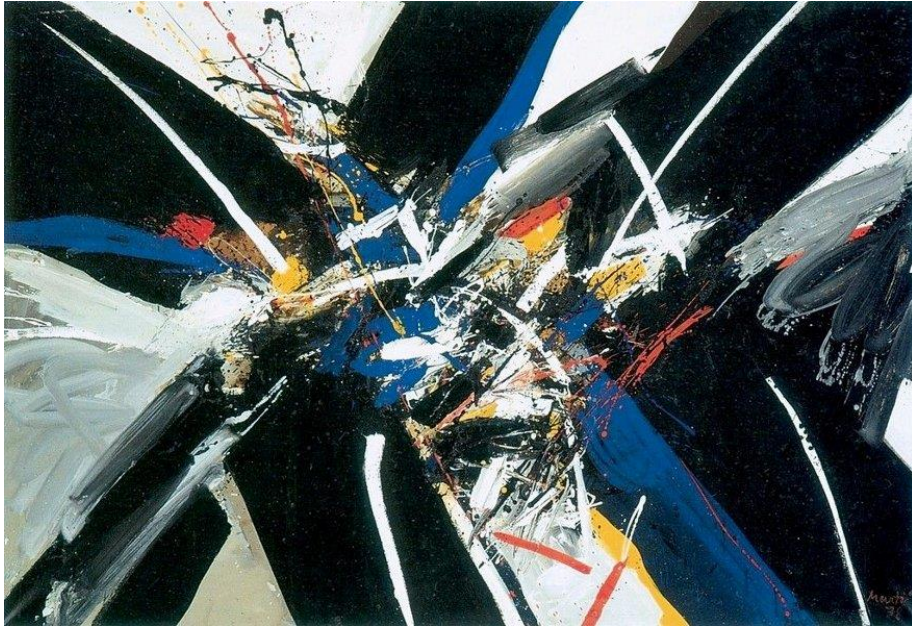
Moderno slikarstvo u Hrvatskoj tijekom 20. stoljeća obuhvaćalo je različite stilove i pristupe, među kojima se ističe nova figuracija kao jedan od značajnijih pokreta. Nova figuracija predstavlja suvremeni pristup figurativnom slikarstvu koji se razvio kao odgovor na apstraktni i konceptualni smjer umjetnosti koji je prethodio. Nova figuracija kao umjetnički pokret u Hrvatskoj pojavila se tijekom 1960-ih godina kao reakcija na apstraktnu umjetnost koja je dominirala prethodno desetljeće. Umjetnici su se vratili figurativnim prikazima ljudskog lika, ali su reinterpreterali tradicionalne motive kroz suvremene estetske i tematske pristupe. Ovaj pristup omogućio je umjetnicima da istraže društvene, političke i osobne teme kroz novu estetiku i perspektivu. U Hrvatskoj je doprinijela revitalizaciji figurativnog slikarstva i otvorila prostor za individualni izraz umjetnika unutar konteksta suvremenih umjetničkih trendova. Ovaj pokret nije

samo revitalizirao interes za figurativno slikarstvo, već je i potaknuo diskusije o identitetu, društvenim promjenama i ulozi umjetnosti u suvremenom svijetu (Protić, 1982).

Karakteristika Nove figuracije bila je stavljanje naglaska na ljudsku figuru. Ponovno otkrivanje i istraživanje ljudske figure kao glavnog motiva. Djela su često odražavala intenzivne emocije i subjektivne doživljaje. Koristili su se simboli i narativni elementi za prenošenje dubljih značenja. Kombinirali su se apstraktni i figurativni elementi kako bi se stvorila dinamična i kompleksna kompozicija. Mnogi umjetnici nove figuracije koristili su svoju umjetnost za komentiranje društvenih i političkih pitanja. Iako je nova figuracija bila karakteristična za 1960-e i 1970-e godine, njen utjecaj i danas se osjeća kroz radove suvremenih umjetnika koji nastavljaju istraživati figurativne motive kroz suvremene medije i tehnike. Naslijeđe ovog pokreta prisutno je u galerijskim i muzejskim kolekcijama diljem Hrvatske, dok umjetnici nastavljaju reinterpretirati tradicionalne motive kroz prizmu suvremenog svjetonazora. Pokret predstavlja važan period u razvoju modernog slikarstva u Hrvatskoj, koji je donio novi impuls i raznovrsnost u umjetničkom izrazu. Kroz reinterpretaciju figurativnih motiva i suvremeni estetski pristup, umjetnici su izrazili kompleksnost vlastitih iskustava i refleksiju društvenih, političkih i kulturnih promjena. Njihov doprinos ostaje ključan za razumijevanje razvoja likovne umjetnosti u suvremenoj hrvatskoj kulturi (Gamulin, 1987).

11.1. Edo Murtić

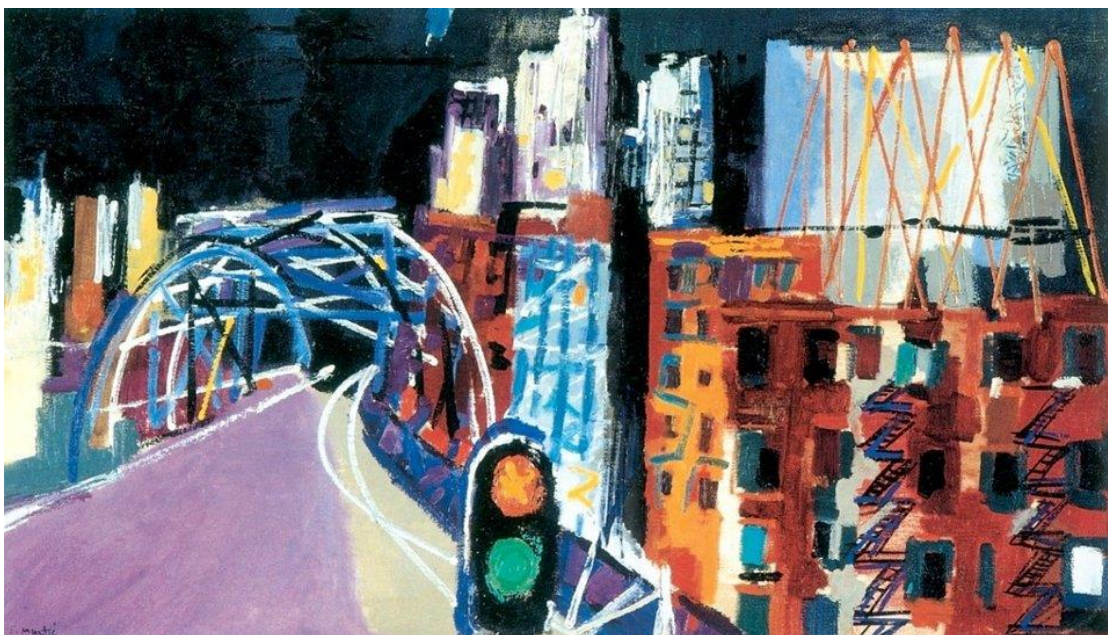
Edo Murtić (1921. - 2005.) bio je istaknuti hrvatski slikar i grafičar čiji su radovi obuhvaćali širok spektar stilova, od ekspresionizma do apstrakcije. Rođen u Splitu, Murtić je svoju umjetničku karijeru započeo tijekom 1940-ih godina, a već je u ranim fazama pokazivao izrazitu sklonost prema eksperimentiranju s bojama, formama i kompozicijom. Murtić je poznat po svojoj dinamičnoj interpretaciji krajolika, gradskih pejzaža te apstraktnih kompozicija koje su često bile inspirirane prirodnim i urbanim okruženjem. Njegova umjetnost karakterizirana je jakim kontrastima boja, energičnim potezima kista te dramatičnim kompozicijskim rješenjima. Istražujući apstrakciju, Murtić je stvarao slike koje su prenosile osjećaj kretanja, ritma i dinamike, reflektirajući njegovu fascinaciju pokretom i svjetlom (Gibson, 1989).

Slika 30. E. Murtić, Susret, 1978. (Gibson, 1989)

Gibson u monografija o liku i djelu Ede Murtića (1989) navodi da je Murtić u kasnijim godinama svoj rad sve više usmjeravao prema apstraktnoj umjetnosti, istražujući geometrijske oblike, linije i boje kao glavne elemente svojih kompozicija. Njegove slike iz tog razdoblja često su bile karakterizirane slojevitim teksturama, kompleksnim kompozicijskim strukturama te upotrebom intenzivnih boja koje su izražavale dubinu i složenost umjetnikovih osjećaja i ideja.

Pored slikarstva ostavio je značajan trag i u području grafičkog dizajna. Njegovi grafički radovi, uključujući litografije i serigrafije, također su bili prepoznati po svojoj snazi izraza i tehničkoj preciznosti. Kroz grafičke medije, Murtić je nastavio eksperimentirati s formom i bojom, proširujući svoje umjetničko izražavanje na nove medijske platforme.

Slika 31. E. Murtić, New York, 1952. (Gibson, 1989)

Edo Murtić ostavio je dubok i trajan utjecaj na hrvatsku i širu europsku umjetničku scenu. Njegova djela nalaze se u mnogim prestižnim galerijama i muzejima diljem svijeta, a njegova umjetnost i danas inspirira umjetnike i ljubitelje umjetnosti širom svijeta. Kao istaknuti predstavnik hrvatskog modernizma i apstraktne umjetnosti, Murtić je bio pionir u istraživanju novih estetskih i tehnoloških mogućnosti u slikarstvu i grafici (Gibson, 1989).

11.2. Zlatko Kauzlarić-Atač

Zlatko Kauzlarić-Atač (1948. -) je istaknuti hrvatski slikar i grafičar, prepoznatljiv po svom radu unutar pokreta nove figuracije. Kroz svoj rad, Kauzlarić-Atač istražuje društvene, političke i egzistencijalne teme, koristeći figuralnu umjetnost kao medij za izražavanje kompleksnih emocionalnih i narativnih slojeva. Rođen je 1945. godine u Zagrebu gdje je i studirao na Akademiji likovnih umjetnosti. Kasnije je postao profesor, pridonoseći obrazovanju mnogih mladih umjetnika (“Web design”, bez dat.).

Koristi intenzivne boje i ekspresivne linije u svojim slikama i crtežima kako bi se prenijela snažna emocija i dramatika. Ljudske figure u njegovim djelima često su prikazane u karikaturalnom i grotesknom obliku, što naglašava njihovu emotivnu i psihološku kompleksnost.

Kroz svoje radove često komentira društvene i političke teme, istražujući ljudsku prirodu i društvene nepravde. Njegova djela često uključuju simboličke i mitološke motive, dodajući dublje značenje i kontekst (“Web design”, bez dat.).

Slika 32. Z. Kauzlarić-Atač, Tina Turner, 1977. (“Web design”, bez dat.)

Kauzlarić-Atač je sudjelovao na mnogobrojnim izložbama u Hrvatskoj i inozemstvu. Njegov rad prepoznat je i cijenjen, a dobitnik je nekoliko značajnih nagrada i priznanja za svoj doprinos hrvatskoj umjetnosti. Jedan je od ključnih umjetnika hrvatske nove figuracije, a njegov rad nastavlja inspirirati nove generacije umjetnika. Njegova sposobnost da kroz likovnu umjetnost izrazi kompleksne društvene i emotivne teme čini ga značajnim i relevantnim glasom u suvremenoj umjetnosti (“Web design”, bez dat.).

11.3. Dimitrije Popović

Slikar, kipar, grafičar i pisac, Dimitrije Popović (1951. -) rođen je na Cetinju. Poznat je po svojim nadrealističkim i simboličkim prikazima ljudske figure. Njegova djela istražuju teme

religije, smrti i erotike, često s dozom mističnog i alegorijskog. Popovićev rad u kontekstu nove figuracije spaja klasične motive s modernim senzibilitetom. Godine 1974. boravi u Parizu, gdje upoznaje jednog pariškog kolekcionara. Zahvaljujući njemu, 1978. godine izlaže u galeriji Alexander Braumuller kao dio kolekcije koja uključuje djela umjetnika kao što su Ernst Fuchs, Salvador Dalí, Dado Đurić, M. Klervvein, Leonor Fini, Victor Brauner i drugi (Pušonjić, 2022).

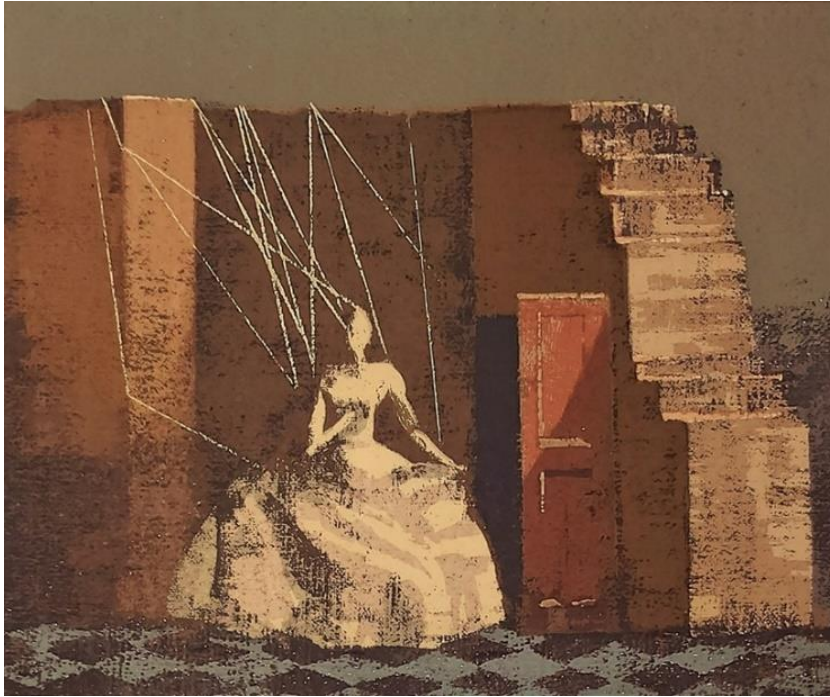
U Galeriji Liberta u Pforzheimu i u Universal Fine Arts u Washingtonu, 1982. godine, organizirana je zajednička izložba njegovih grafika uz radove Salvadora Dalíja. Iste godine, povodom obilježavanja 500. godišnjice "Leonardo a Milano 1482-1982", izložio je seriju crteža pod nazivom "Omaggio a Leonardo" u Palazzo Sormani u Milanu (Segato, 1999).

Prema Segatu (1999) tijekom svoje karijere, Popovićev život i djelo obrađeni su u 13 monografija, a snimljeno je i 15 dokumentarnih filmova. Do sada je izlagao na 45 samostalnih i više od 200 grupnih izložbi.

11.4. Vasilije Jordan

Vasilije Jordan (1934. – 2019.) je rođen u Zagrebu. Diplomirao je na Akademiji likovnih umjetnosti nakon čega je specijalizirao grafiku kod profesora Marijana Detonija i Krste Hegedušića. Bio je aktivan član likovne scene u Zagrebu, ali i šire, izlažući na brojnim samostalnim i skupnim izložbama u Hrvatskoj i u inozemstvu. Njegov rad obuhvaća različite medije, uključujući slikarstvo, grafiku i crtež. Jordanova djela su često prožeta simbolikom i nadrealizmom, istražujući duboke psihološke i metafizičke teme. Njegove slike i crteži prikazuju ljudske figure u fantastičnim i mističnim okruženjima, stvarajući jedinstvenu kombinaciju realnosti i snova (Depolo, 1982).

Slika 40. J. Vasilije, Lutka (Depolo, 1982)

Njegova umjetnička djela nalaze se u mnogim važnim galerijama i muzejima, kao i u privatnim kolekcijama. Vasilije Jordan bio je prepoznat i cijenjen zbog svoje tehničke virtuoznosti i sposobnosti da svojim radovima prenese duboke emocionalne i intelektualne poruke. Tijekom svoje karijere dobio je brojna priznanja i nagrade, uključujući nekoliko prestižnih nagrada za grafiku i slikarstvo. Bio je član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, kao i drugih uglednih umjetničkih udruženja. Vasilije Jordan preminuo je 15. veljače 2019. godine u Zagrebu, ostavivši iza sebe bogat umjetnički opus koji nastavlja inspirirati i fascinirati ljubitelje umjetnosti (Depolo, 1982).

11.5. Ivica Šiško

Ivica Šiško (1946. -) rođen je u Livnu, Bosna i Hercegovina. Akademiju likovnih umjetnosti u Zagrebu završio je 1970. godine, a postdiplomski studij grafike kod profesora Alberta Kinerta 1972. godine. Šiško je poznat po svom radu u polju grafike, slikarstva i crteža, te je tijekom svoje karijere postao jedan od najistaknutijih hrvatskih umjetnika. Njegov rad karakteriziraju složene kompozicije i bogata tekstura. Bio je poznat po svojim figurativnim slikama koje su često uključivale elemente nadrealizma i ekspresionizma. Njegova djela istražuju

teme identiteta, društvene nepravde i ljudske egzistencije, koristeći figuru kao glavni nositelj značenja (Leveque, 1996).

Slika 41. I. Šiško, Ciklus Salona, 1988. (Leveque, 1996)

Tijekom svoje karijere, imao je brojne samostalne izložbe i sudjelovao na mnogim skupnim izložbama, kako u Hrvatskoj, tako i međunarodno. Njegova djela nalaze se u mnogim važnim muzejima i galerijama, kao i u privatnim kolekcijama diljem svijeta.

Ivica Šiško je bio profesor na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, gdje je predavao grafiku i slikarstvo, te je svojim radom i pedagoškim djelovanjem značajno utjecao na razvoj mladih umjetnika. Za svoj umjetnički rad dobio je brojne nagrade i priznanja, a njegova djela ostavila su dubok trag u suvremenoj hrvatskoj umjetnosti. Ivica Šiško preminuo je 2011. godine, ostavivši iza sebe bogat i raznolik umjetnički opus (Leveque, 1996).

12. Konceptualizam

Konceptualna umjetnost, koja se razvila 1960-ih, postala je značajan pokret unutar suvremene umjetničke scene širom svijeta, uključujući Hrvatsku. Konceptualizam se fokusira na ideje i koncepte iznad tradicionalnih estetskih ili materijalnih aspekata umjetničkog djela, često koristeći netradicionalne forme izražavanja poput teksta, performansa i instalacija. U kontekstu hrvatskog slikarstva, konceptualizam je igrao ključnu ulogu u redefiniranju granica umjetnosti, izazivajući tradicionalne pristupe i otvarajući prostor za nove oblike umjetničkog izraza ("Web design", bez dat.).

Konceptualizam se u Hrvatskoj počeo razvijati krajem 1960-ih, u razdoblju kada su umjetnici tražili nove načine izražavanja koji bi odgovarali promjenama u društvu i kulturi. Hrvatski umjetnici su bili upoznati s međunarodnim trendovima zahvaljujući prijevodima ključnih tekstova o konceptualnoj umjetnosti, koji su često stizali nakon što su umjetnici već bili svjesni tih novih ideja. Ovaj interes za globalnu umjetničku scenu pokazuje da su umjetnici i kritičari u Hrvatskoj aktivno sudjelovali u širem diskursu o umjetnosti (Loinjak, 2015).

Prema Markoviću (1972) konceptualizam u Hrvatskoj imao je specifičan razvoj zbog lokalnog konteksta, posebno zbog utjecaja socijalističkog režima u bivšoj Jugoslaviji. Umjetnici su često koristili konceptualne pristupe kako bi kritizirali političke i društvene strukture, što je dodatno obogatilo značenje i svrhu njihove umjetnosti. Goran Trbuljak kroz svoje radove je preispitivao ulogu umjetnika i institucija u umjetničkom svijetu, ironizirajući komercijalizaciju umjetnosti i samu prirodu kreativnog procesa. Marković je detaljno analizirao fenomen konceptualne umjetnosti u svojim radovima. Njegovi članci "Konceptualna umjetnost ili umjetnost kao definicija umjetnosti" i "Umjetnost kao: koncept, ideja, proces..." pridonijeli su teorijskom razumijevanju ovog pokreta u Hrvatskoj, ističući važnost ideje kao središnjeg elementa konceptualne prakse. Potaknuli su daljnje diskusije među umjetnicima i kritičarima o značaju i ulozi konceptualizma, čime su ojačali njegovu prisutnost na hrvatskoj umjetničkoj sceni.

12.1. Goran Trbuljak

Goran Trbuljak (1948. -) jedan je od najvažnijih i najutjecajnijih hrvatskih konceptualnih umjetnika koji je djelovao od kasnih 1960-ih do danas. Trbuljak više prepoznatljiv po svojim

konceptualnim projektima, intervencijama, plakatima i grafičkim rješenjima, nego po tradicionalnom slikarstvu. Njegov rad karakterizira duboko promišljanje o ulozi umjetnika i prirodi umjetničkog djela, često uz dozu ironije i samorefleksije. Kroz svoje radove, Trbuljak je izazivao konvencionalne pristupe umjetnosti, propitujući status umjetničkog objekta i ulogu umjetničkih institucija. Njegova djela ostaju relevantna i utjecajna, potičući nove generacije umjetnika da preispitaju norme i granice umjetničkog izraza (Kadria, 2022).

Trbuljak je započeo svoj umjetnički put kasnih 1960-ih, u vrijeme kada se konceptualna umjetnost počela razvijati u Jugoslaviji i šire. Od samog početka, njegovo stvaralaštvo odražava sklonost eksperimentiranju i propitivanju granica umjetnosti. Jedan od njegovih najpoznatijih ranih radova, "Ne mogu, dakle jesam" iz 1971. godine, na humorističan način razmatra ulogu umjetnika i samu prirodu umjetnosti. Ovaj rad, u kojem Trbuljak stavlja natpis na zid s tekstem "Ne mogu, dakle jesam", parodija je na filozofski koncept Renée Descartesa "Mislim, dakle jesam". Rad nije samo igra riječi već i promišljanje o umjetnikovoj nemoći i statusu u društvu koje ne cijeni dovoljno kreativni proces. Njegova suptilna, ali jasna kritika tadašnjeg umjetničkog sistema, kao i društvenih očekivanja, oslikava Trbuljakov pristup koji je istovremeno humorističan i duboko promišljen (Denegri, 1990)

Jedna od karakteristika Trbuljakovog rada je njegovo stalno preispitivanje institucionalnih okvira u kojima umjetnost postoji. U seriji radova iz 1970-ih, umjetnik koristi različite medije kako bi razotkrio i propitao ulogu galerija i muzeja u definiranju umjetničkog djela. Na primjer, njegov rad "Ja ne želim izlagati na ovoj izložbi" iz 1973. godine otvoreno se suprotstavlja komercijalizaciji i formalizmu umjetničke scene. Rad, koji se sastoji od samog naslova izloženog na izložbi, izaziva očekivanja publike i institucija, postavljajući pitanje što se zapravo smatra umjetnošću (Mrakovčić, 1993).

Trbuljakova djela često koriste humor i ironiju kako bi ukazala na apsurre unutar umjetničkog svijeta, ali istovremeno izlažu dublje filozofske i konceptualne ideje. Njegova sposobnost da jednostavnim gestama ili tekstualnim intervencijama otvori složene rasprave o prirodi umjetnosti i umjetničkog djelovanja pokazuje njegovu duboku posvećenost istraživanju i razumijevanju umjetničkog procesa. Osim što je propitivao institucije i definicije umjetnosti, također je bio inovator u korištenju različitih medija i materijala. Njegovo stvaralaštvo uključuje radove u fotografiji, filmu, performansu i instalaciji, što pokazuje njegovu želju za istraživanjem različitih izražajnih sredstava. Njegov eksperimentalni pristup često je uključivao korištenje svakodnevnih predmeta i situacija, čime je preispitivao hijerarhije u umjetnosti i isticao potencijal svakodnevnog života kao izvora kreativnosti (Kadria, 2022).

Na primjer, u seriji radova "Nisam napravio ništa" iz 1970-ih, Trbuljak koristi konceptualne metode kako bi se usredotočio na odsutnost stvaranja kao umjetnički čin. Umjesto stvaranja novog umjetničkog objekta, umjetnik dokumentira proces nečinjenja, stvarajući tako radove koji prkose tradicionalnim shvaćanjima umjetničkog stvaralaštva i vrijednosti.

Slika 42. G. Trbuljak, Nedjeljno slikarstvo, 1974. (Denegri, 1990)

Trbuljakova umjetnost ostavila je dubok trag na suvremenoj hrvatskoj umjetničkoj sceni i šire. Njegov rad, prožet kritičkim promišljanjem i inovacijama, utjecao je na mnoge umjetnike koji su došli nakon njega. Kroz svoja djela, Trbuljak je nastavio istraživati odnos između umjetnika, umjetničkog djela i publike, često izazivajući promatrače da preispitaju vlastita očekivanja i uvjerenja o umjetnosti (Stipančić, 1996).

Slika 43. G. Trbuljak, Bez naziva, 2004. (Kadria, 2022)

Trbuljakovo nasljeđe je iznimno važno u kontekstu konceptualne umjetnosti, jer je pokazao kako se jednostavne, ali duboko promišljene intervencije mogu koristiti za izazivanje tradicionalnih shvaćanja i normi. Njegov rad nastavlja inspirirati nove generacije umjetnika da traže inovativne načine izražavanja i preispituju uloge i odgovornosti umjetnika u suvremenom društvu.

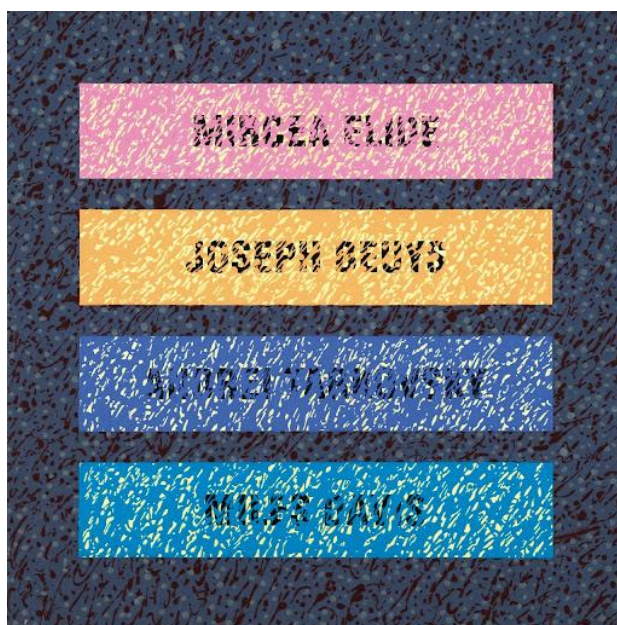
12.2. Gorki Žuvela

Gorki Žuvela (1946. – 2017.) je jedno od najznačajnijih imena u suvremenoj hrvatskoj umjetnosti, umjetnik čiji je rad duboko ukorijenjen u eksperimentalnim praksama i vizualnom istraživanju. Njegovo stvaralaštvo proteže se kroz različite medije, od slikarstva i skulpture do performansa i instalacija, često istražujući kompleksne teme identiteta, memorije i kulture. Kroz svoje inovativne pristupe, Žuvela ne samo da prkosi konvencionalnim formama, već i izaziva gledatelja da preispita svoje percepcije stvarnosti i umjetnosti (Kovač, 2009.).

Gorki Žuvela rođen je 1946. godine u Splitu, a studirao je na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, gdje se i formirao kao umjetnik. Njegovi rani radovi bili su obilježeni utjecajima minimalizma i konceptualne umjetnosti, što se ogledalo u njegovom istraživanju prostora, linija

i oblika. Svojim radom na jednostavnim, a opet duboko promišljenim kompozicijama, Žuvela je uspio prikazati kompleksnost svakodnevnog života i filozofske refleksije koje se kriju ispod površine. U svojim kasnijim radovima, Žuvela je počeo eksperimentirati sa svjetlom, pokretom i zvukom, što je dovelo do stvaranja djela koja prelaze granice tradicionalne vizualne umjetnosti. Njegove instalacije često koriste reflektivne površine i svjetlosne efekte kako bi stvorile interaktivna iskustva koja potiču promatrača da postane dio umjetničkog djela, a ne samo pasivni promatrač.

Jedna od ključnih tema u Žuvelinim radovima je prolaznost vremena i način na koji ga ljudi percipiraju i pamte. Kroz različite materijale i tehnike, on istražuje kako se kolektivna i individualna sjećanja isprepliću i mijenjaju kroz vrijeme. Na primjer, u svom djelu "Arhivi sjećanja", Žuvela koristi stare fotografije, dokumente i svakodnevne predmete kako bi stvorio instalacije koje potiču gledatelja da razmisli o vlastitim uspomnama i njihovom značenju u širem kontekstu povijesti. Njegov rad je također snažno povezan s njegovim iskustvom života u Hrvatskoj i kontekstom jugoslavenskih ratova 1990-ih. Njegova djela često odražavaju traumatične aspekte rata i tranzicije u postkomunističku eru, istražujući kako te promjene oblikuju kulturni i društveni identitet. U mnogim svojim projektima, on koristi elemente destrukcije i rekonstrukcije, simbolizirajući regeneraciju i otpornost, ali i krhkost ljudskog postojanja (Prančević, 2009).

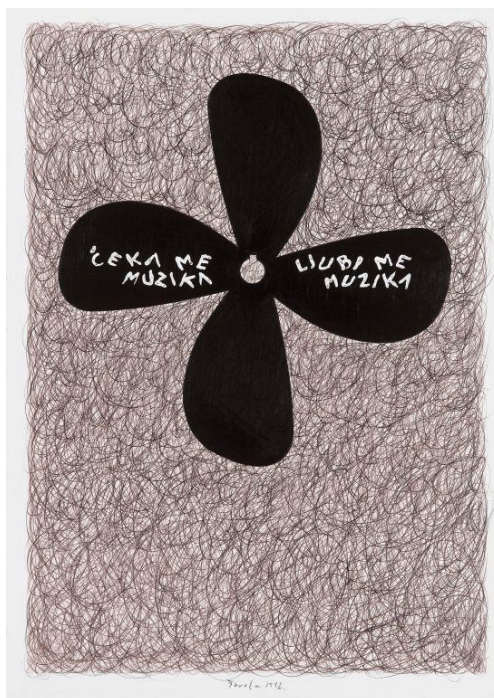

Slika 44. G. Žuvela, *Stanari*, 2003. (Kovač, 2018)

Kovač (2018) navodi da je Gorki Žuvela ostavio dubok trag na hrvatsku i međunarodnu umjetničku scenu. Njegova djela izložena su u brojnim muzejima i galerijama diljem svijeta, a njegov rad priznat je i nagrađivan na mnogim prestižnim umjetničkim natjecanjima. Osim što je bio aktivan kao umjetnik, Žuvela je bio i posvećeni pedagog, podučavajući na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, gdje je inspirirao mnoge mlade umjetnike i potaknuo ih da istraže granice svoje kreativnosti.

Žuvelin doprinos umjetnosti nije samo u njegovim vizualnim djelima, već i u njegovoj sposobnosti da premosti prošlost i sadašnjost kroz svoje interpretacije i reinterpretacije povijesti, kulture i osobnog identiteta. Njegovo naslijeđe živi kroz djela koja nastavljaju poticati dijalog i refleksiju, pozivajući promatrače da se upuste u vlastita istraživanja značenja i sjećanja.

Gorki Žuvela predstavlja iznimnu figuru u suvremenoj umjetnosti, umjetnika koji koristi svoje djelo kao sredstvo istraživanja i promišljanja. Njegov rad, bogat simbolikom i filozofskim refleksijama, odražava duboku vezu između umjetnosti i ljudskog iskustva, pozivajući nas da se suočimo s vlastitim sjećanjima, identitetima i kulturnim nasljeđem. Kroz svoj eksperimentalni pristup i neprestano preispitivanje granica umjetničkog izraza, Žuvela nas podsjeća na beskrajne mogućnosti kreativnosti i transformacije (Kovač, 2018).

Slika 45. G. Žuvela, *Moje filozofiranje*, 1992. (Kovač, 2009.)

13. Postmodernizam

Postmodernizam u slikarstvu 20. stoljeća u Hrvatskoj predstavlja složen fenomen koji je odražavao globalne umjetničke trendove, ali i specifičnosti lokalne kulturne i društvene kontekste. Ovaj period karakterizirala je raznolikost stilova, tehnika i estetskih pristupa, te refleksija o prirodi umjetnosti, identiteta i društvenih vrijednosti. Postmodernizam u slikarstvu obično se povezuje s dekonstrukcijom modernističkih principa, kao što su autentičnost, originalnost i linearni napredak. Umjesto toga, postmodernizam naglašava pluralnost, citiranje, parodiju i ironiju kao ključne strategije izraza. U hrvatskom kontekstu, ove karakteristike su se manifestirale kroz različite pristupe i tematske preokupacije umjetnika. U razdoblju između dva svjetska rata, hrvatsko slikarstvo bilo je oblikovano i ekspresionističkim i nadrealističkim pristupima koji su uvelike utjecali na kasnije postmodernističke tendencije. Umjetnici poput Krste Hegedušića, Ede Murtića i Đure Sedera istraživali su emotivne i iracionalne aspekte ljudskog iskustva kroz intenzivne boje, eksperimente s formom i korištenje nadrealnih motiva (Gamulin, 1987).

1960-ih godina, Zagreb je postao središte značajnog avangardnog pokreta poznatog kao Nova Tendencija. Ovaj pokret istraživao je apstrakciju, kinetičku umjetnost, svjetlo i prostor kroz radove umjetnika poput Ivana Picelja, Aleksandra Srneca, Julija Knifera i drugih. Nova Tendencija naglašavala je interakciju gledatelja s umjetničkim djelom te istraživala princip slučajnosti i spontanosti u stvaranju umjetničkog izraza (Srhoj, 2007). Kasnije, hrvatsko slikarstvo razvilo se prema konceptualizmu i kontekstualnoj umjetnosti, gdje je naglasak bio na ideji, intelektualnom angažmanu i društvenom kontekstu umjetničkog djela. Umjetnici poput Mladena Stilinovića istraživali su moć jezika, političke teme i koncepte identiteta kroz svoje radove, koristeći različite medije i performanse kako bi izazvali gledateljevo razmišljanje ("Web design", bez dat.).

Postmodernizam u slikarstvu 20. stoljeća u Hrvatskoj ostavio je trajan utjecaj na suvremenu umjetnost, pridonoseći razvoju različitih estetskih i teorijskih pristupa. Umjetnici su se prilagođavali novim tehnologijama i globalnim kulturnim trendovima, dok su istovremeno ostajali vezani za lokalne identitete i specifičnosti. Njihovi radovi i dalje inspiriraju nove generacije umjetnika u istraživanju novih medija, društvenih tema i konceptualnih pristupa umjetnosti (Srhoj, 2007).

13.1. Mladen Stilinović

Mladen Stilinović (1947. – 2016.), jedan od najistaknutijih hrvatskih konceptualnih umjetnika, ostavio je neizbrisiv trag na suvremenoj umjetničkoj sceni svojim subverzivnim radovima koji istražuju granice jezika, moći i ideologije. Rođen 1947. godine u Beogradu, Stilinović je veći dio svog života proveo u Zagrebu, gdje je postao ključna figura avangardne umjetnosti. Njegova djela, često prožeta ironijom i humorom, pružaju duboku kritiku političkih i društvenih sustava, dok istovremeno reflektiraju univerzalne ljudske teme (“Web design”, bez dat.).

Stilinović je bio član neformalne Grupe šestorice autora, koja je djelovala između 1975. i 1979. godine. Ova grupa je poznata po svom nekonvencionalnom pristupu umjetnosti, često izlažući u alternativnim prostorima i koristeći jezik kao centralni element izraza. Stilinovićev rad u ovoj grupi pokazuje njegovu sklonost prema istraživanju granica umjetničkog medija, propitujući tradicionalne norme i konvencije. Jedan od ključnih aspekata Stilinovićeve rada je njegova kritika političkih sustava. Kroz seriju radova poput "Eksploatacija mrtvih" (1984-1990), Stilinović koristi crvenu boju i zvijezdu kako bi ironizirao komunističku ikonografiju. Ovaj rad ne samo da kritizira ispražnjenost ideoloških simbola, već i propituje način na koji se političke ideologije koriste za manipulaciju i kontrolu. Njegova djela često su prožeta ironičnim humorom koji destabilizira ustaljene narative, omogućavajući gledatelju da preispita vlastite pretpostavke i uvjerenja (Nikitović, 1998).

Slika 46. M. Stiljanić, Umjetnik na djelu – ponovno, 2011 (Nikitović, 1998)

Prema Nikitovićevoj monografiji (1998) ironija i humor igraju centralnu ulogu u njegovom radu, omogućavajući mu da kritizira ozbiljne teme na pristupačan i provokativan način. Performans "Nedjelja rada" (1979), u kojem Stiljanić cijeli dan provodi ležeći u krevetu čitajući knjige, propituje pojam rada i slobodnog vremena u socijalističkom društvu. Ovaj performans ironično komentira apsurdnost radne etike i birokratskih struktura, istovremeno potičući gledatelje na razmišljanje o vlastitim životnim navikama i vrijednostima.

Stiljanićeva umjetnost ostavila je dubok trag na hrvatskoj i međunarodnoj sceni. Njegovi radovi izlagani su u mnogim prestižnim institucijama širom svijeta, uključujući Muzej moderne umjetnosti (MoMA) u New Yorku, Tate Modern u Londonu i Documenta u Kasselu. Njegov rad nastavlja inspirirati nove generacije umjetnika, a njegova sposobnost da kroz humor i ironiju prenese duboke političke i društvene poruke čini ga jednim od najvažnijih umjetnika svoga vremena.

13.2. Vlado Martek

Vlado Martek (1951. -) istaknuti je hrvatski umjetnik čija je kreativna praksa obilježena širokim spektrom izražajnih formi, od vizualne poezije do konceptualne umjetnosti. Njegov rad seže u područja književnosti, likovne umjetnosti, performansa i teorijskog razmišljanja, stvarajući slojevitu i refleksivnu umjetničku poziciju unutar suvremene hrvatske i međunarodne umjetničke scene (Šuvaković, 2002). Martekova umjetnička praksa započela je tijekom 1970-ih godina, u vrijeme kada je hrvatska umjetnost bila pod snažnim utjecajem konceptualizma i avangardnih pristupa. Inspiriran idejama konceptualne umjetnosti, Martek je brzo razvio svoj prepoznatljiv stil koji kombinira elemente vizualne poezije, semiotiku i kritičko promišljanje o umjetnosti kao instituciji (Stipančić, 2010).

Jedan od ključnih aspekata njegovog stvaralaštva jest njegov intenzivan angažman s vizualnom poezijom. Koristeći se jezikom kao materijalom i temom svojih radova, on istražuje granice između teksta i slike, riječi i forme. Njegovi radovi često kombiniraju riječi, slova, simbole i geometrijske oblike kako bi stvorili vizualne kompozicije koje potiču gledatelja na aktivno čitanje i interpretaciju (Šuvaković, 2002).

Slika 47. V. Martek, *Untitled (USA - Balkan)*, 1996 (Šuvaković, 2002)

Martekova umjetnost duboko je ukorijenjena u konceptualnim strategijama koje propituju prirodu umjetničkog djela, autorstvo i ulogu umjetnika u suvremenom društvu. Kroz svoje performanse, instalacije i pisane tekstove, on kritički analizira društvene norme, političke strukture i moć umjetničkog establišmenta, često izazivajući konvencionalne ideje o umjetničkoj produkciji i potrošnji. Nije ograničena samo na nacionalni kontekst. Njegovi radovi redovito su izlagani i priznati na međunarodnoj razini, sudjelujući na brojnim važnim izložbama i manifestacijama konceptualne umjetnosti diljem svijeta. Njegov angažman u globalnom umjetničkom diskursu doprinosi širenju ideja o umjetnosti kao sredstvu kritičkog mišljenja i društvene transformacije.

Vlado Martek ostavlja dubok i trajan utjecaj na suvremenu umjetnost ne samo u Hrvatskoj nego i šire. Njegov multidisciplinarni pristup, koji spaja poeziju, likovnu umjetnost i teorijsko razmišljanje, inspirira umjetnike i intelektualce diljem svijeta da razmatraju složene odnose između jezika, moći, identiteta i umjetnosti. Martekova baština ostaje živa kroz njegove tekstove, instalacije i ideje koje nastavljaju oblikovati suvremene umjetničke prakse i teorije (Šuvaković, 2002).

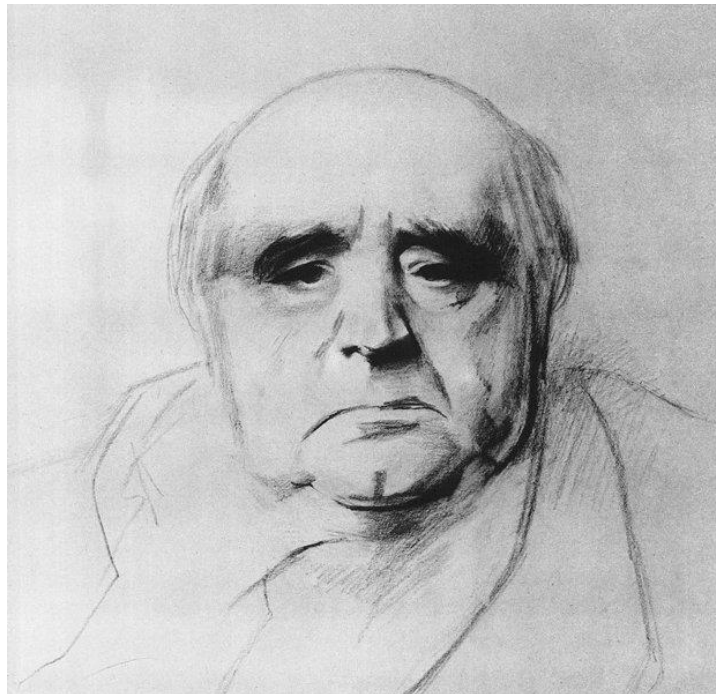
13.3. Josip Vaništa

Josip Vaništa (1924. – 2002.), istaknuti hrvatski umjetnik i teoretičar, bio je ključna figura u razvoju apstraktne umjetnosti i konkretnog pjesništva u Hrvatskoj i šire. Njegov rad obuhvaća širok spektar medija i izražajnih formi, od slikarstva do konkretnih poezija, istražujući geometrijske forme, ritmove i strukturu jezika kao ključne elemente umjetničkog izraza (Waldgoni, 2018).

Rođen u Zagrebu, Vaništa je studirao slikarstvo na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, gdje je razvio svoj rani interes za apstrakciju i eksperimentiranje s formalnim elementima. Njegov rad brzo se razvio u područje konkretnog pjesništva, gdje je kombinirao vizualnu umjetnost s jezičnim eksperimentima, stvarajući kompleksne vizualno-tekstualne kompozicije koje provociraju gledatelja na intelektualno i estetsko razumijevanje (Kusić, Zlatar –Violić, Maroević, 2014). Kroz svoju karijeru, Vaništa je bio aktivan u promicanju apstraktne umjetnosti kao suštinskih elemenata umjetničkog izraza, suprotstavljajući se figurativnom pristupu i zagovarajući čistoću forme i boje kao sredstva komunikacije. Njegovi radovi često istražuju harmoniju geometrijskih oblika, kontraste boja i dinamiku prostora, stvarajući radove

koji pozivaju na dublje promišljanje o prirodi percepcije i umjetničkog doživljaja. Vaništa je također bio ključni član grupe Gorgona, avangardnog umjetničkog pokreta koji je djelovao u Zagrebu 1959-1966. godine. Grupa je bila poznata po svojoj eksperimentalnoj praksi koja je uključivala apstrakciju, neoavangardu i konceptualnu umjetnost, a koja je duboko utjecala na razvoj umjetničke scene u Hrvatskoj i regiji (Waldgoni, 2018).

Njegovo djelo nije samo estetsko istraživanje već i teorijski angažman s pitanjima o prirodi umjetnosti, autorskom identitetu i ulozi umjetnika u društvu. Kroz svoje tekstove i manifeste, Vaništa je promovirao ideju umjetnosti kao sredstva transcendiranja stvarnosti i otvaranja novih prostora za kreativni izraz (Kusić, Zlatar –Violić, Maroević, 2014).

Slika 48. J. Vaništa, Miroslav Krleža, 1973. (Kusić, Zlatar –Violić, Maroević, 2014.)

Josip Vaništa ostaje značajna figura ne samo u povijesti hrvatske umjetnosti već i u globalnom kontekstu apstraktne umjetnosti i konkretnog pjesništva. Njegovo naslijeđe i dalje inspirira umjetnike i istraživače da istražuju granice između likovne umjetnosti, jezika i konceptualnog razmišljanja, pružajući trajni doprinos suvremenom umjetničkom diskursu (Waldgoni, 2018).

13.4. Igor Rončević

Igor Rončević (1951. -) je suvremeni hrvatski slikar čija umjetnost obuhvaća široki spektar stilova i tema, istražujući suvremene izazove i kompleksnosti ljudskog iskustva kroz svoje radove. Rođen 1950. godine u Splitu, Rončević je stekao priznanje kao jedan od vodećih slikara postmodernističke generacije u Hrvatskoj (Župan, 2018).

Rončevićev slikarski izraz često se opisuje kao suvremena figuracija s elementima postmodernog kolaža. On kombinira različite stilističke pristupe i medije kako bi stvorio slojevite vizualne priče koje istražuju fragmentiranost stvarnosti i kompleksnost ljudskog postojanja. Njegovi radovi često uključuju izrazitu paletu boja, dinamične kompozicije i simboličke motive koji pozivaju gledatelja na introspekciju i kontemplaciju (Župan, 2012).

Slika 49. I. Rončević, Crvena slika A, 2011 (Župan, 2012.)

Slika 50. I. Rončević, Iz života na selu, 1980 (Župan, 2018)

Njegov umjetnički opus reflektira duboku povezanost s mediteranskim okruženjem i kulturnim naslijeđem, ali istovremeno se otvara prema globalnim umjetničkim trendovima i suvremenim temama. Njegovi radovi često istražuju teme identiteta, memorije, i egzistencijalnih pitanja, nudeći slojevite i višeznačne perspektive na svijet oko nas (Župan, 2018). Svojim je radom sudjelovao na brojnim samostalnim i skupnim izložbama kako u Hrvatskoj, tako i u inozemstvu, gdje je stekao priznanje i poštovanje kritike i publike. Njegova umjetnost nije samo estetsko istraživanje, već i duboki refleksivni pogled na suvremenu stvarnost i ljudske odnose (Župan, 2012).

Kroz svoju karijeru, ostaje relevantan kao umjetnik koji kontinuirano evoluira i istražuje nove izražajne mogućnosti, ostavljajući značajan pečat na suvremenu slikarsku scenu u Hrvatskoj i šire. Njegovi radovi nastavljaju poticati promišljanje o umjetnosti i ljudskom postojanju, demonstrirajući snagu umjetničkog izraza i njegovu sposobnost da izrazi suštinske istine kroz sliku (Župan, 2018).

14. Zaključak

Ovaj diplomski rad pruža sveobuhvatan pregled razvoja hrvatske likovne umjetnosti kroz različite stilove i pravce koji su se smjenjivali od kraja 19. stoljeća do kraja 20. stoljeća. Počevši od slikara "plenerista" koji su uvodili nove tehnike slikanja na otvorenom, rad se zatim osvrće na secesiju i "Zagrebačku šarenu školu", koja je donijela svježinu i inovacije u hrvatsko slikarstvo.

Simbolizam, kao sljedeća faza, obuhvaća radove brojnih značajnih umjetnika poput Vlaha Bukovca, Otona Ivekovića, Josipa Bužana i drugih, koji su svojim radovima pridonijeli bogatstvu i raznolikosti hrvatske umjetničke scene. Posebna pažnja posvećena je i Grupi Medulić te Hrvatskom proljetnom salonu, koji su predstavljali prekretnice u promicanju novih stilskih tendencija i umjetničkih izraza.

U rad se također uključuju utjecaji Münchenskog slikarskog kruga te "Praške Četvorice", koji su donijeli nove perspektive i tehnike, obogaćujući hrvatsku umjetnost. Razmatranje realizma i ekspresionizma 20. stoljeća pokazuje kako su umjetnici poput Ljube Babića, Jerolima Miše i Vilka Gecana reflektirali društvene i političke promjene svog vremena kroz svoje radove.

Kasnije faze, kao što su apstrakcija, nova figuracija, konceptualizam i postmodernizam, svjedoče o stalnoj evoluciji umjetničkog izraza u Hrvatskoj, u skladu s globalnim trendovima i lokalnim kulturnim kontekstom. Umjetnici kao što su Ivan Picelj, Julije Knifer, Edo Murtić, Goran Trbuljak, Mladen Stilinović i mnogi drugi, svojim su radom preispitali granice umjetnosti i nudili nove interpretacije i kritike suvremenog društva.

Zaključno, kroz analizu različitih umjetničkih pravaca i stilova, ovaj rad ističe bogatstvo i slojevitost hrvatske likovne umjetnosti te njezinu sposobnost da se prilagođava i transformira u skladu s vremenom i promjenama u društvu.

15. Literatura

- Alujević, D. (2021). *Društvo Proletni salon – prilog poznavanju povijesti organizacijskog ustrojstva i djelatnosti (1916. – 1923.)*. Radovi Instituta za povijest umjetnosti <https://doi.org/10.31664/ripu.2021.45.19>
- Bedić, A. (2017). *Slikarstvo simbolizma i secesije u Hrvatskoj: Bela Čikoš Sesija i Robert Auer* (Završni rad). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:964875>
- Bulimbašić, S. (2009). *Prilog poznavanju povijesti Društva hrvatskih umjetnika »Medulić« 1908.–1919.* Radovi Instituta za povijest umjetnosti. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/65240>
- Denegri, J. (1991). *Goran Trbuljak*. Galerija Studentskog kulturnog centra, Beograd, februar 1990.. *Život umjetnosti*, 48/49 (1), 108-109. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/270956>
- Denegri, J. (2000.). *Exat 51 i Nove tendencije: umjetnost konstruktivnog pristupa*. Zagreb: Horetzky.
- Denegri, J. (2003). *Grafički opus Ivana Picelja, Prilozi za drugu liniju*. Zagreb: Horetzky.
- Depolo, J. (1982.). *Vasilije Jordan*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- Domljan, Ž. (ur.). (2005.). *Hrvatska likovna enciklopedija*, Knjiga VI, Zagreb.
- Dulibić, F. (1998). *Formative Components of Vladimir Varlaj's Painting*. Peristil, <https://hrcak.srce.hr/153853>
- Gamulin, G. (1987). *Hrvatsko slikarstvo XX. stoljeća*. Zagreb: ITRO „Naprijed“.
- Gamulin, G. (1995). *Hrvatsko slikarstvo na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće, u Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, svezak drugi, Zagreb: ITRO „Naprijed“.
- Gibson, M. (1989). *Edo Murtić*. Zagreb: Gobus.
- Kadria, S. (2022). *Fotografija i grafički dizajn u opusu Gorana Trbuljaka* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:186558>
- Kečkemet, D. (1971). *Emanuel Vidović*. Umjetnički salon Split, 23.12.1970. – 12.1.1971. *Život umjetnosti*. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/301892>
- Kolešnik, Lj. i Prelog, P. (ur.). (2012). Institut za povijest umjetnosti. *Moderna umjetnost u Hrvatskoj 1898-1975*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti.
- Kovač, L. (2009). *Gorki Žuvela: Izmisliti sebe*. Zagreb: HAZU
- Kovač, L. (2018). *Za Gorkog deset godina poslije*. Zagreb: Lanterna. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/221207>
- Kusić, Z., Zlatar -Violić, A. i Maroević, T. (2014). *Rukovet Josipa Vanište*. Art bulletin. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/138400>
- Leveque, J.J. (1996.) *Ivica Šiško: Rajski vrt – ciklus slika 1990-1997*. Zagreb: Kontura.

- Loinjak, I. (2015) *Neki aspekti hrvatske likovne kritike s kraja šezdesetih i početka sedamdesetih godina*, U: *Artos, časopis za znanost, umjetnost i kulturu*. Osijek, 2/2015.
- Majser, A. (2021). *Ekspressionizam u slikarstvu* (Završni rad). Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:008569>
- Maković Z. (2002). *Julije Knifer*. Zagreb, Meandar.
- Maković, Z. (1972). "Konceptualna umjetnost ili umjetnost kao definicija umjetnosti". U: *Novine Galerije Studentskog centra* 35/1972. Galerija SC
- Maković, Z. (1972). "Umjetnost kao: koncept, ideja, proces..." U: *Telegram* 532/1972. Prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb.
- Maroević, T. (2008). *Je li ga Francuska uzela*. Kvartal. <https://hrcak.srce.hr/35936>
- Mrakovčić, M. *Ovo nije moj svijet ni moja izjava* (23. studenoga 2017.), <https://www.kulturpunkt.hr/content/ovo-nije-moj-svijet-ni-moja-izjava> Pristupljeno 27.8.2024.
- Nikitović, S. (1998). *Mladen Stilinović*. Zagreb: Meandar.
- Ososlija, D. (2017). *EXAT 51 – apstrakcija kao sinonim za slobodu umjetničkog izražavanja* (Završni rad). Zadar: Sveučilište u Zadru. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:069837>
- Peić, M. (1985.). *Slava Raškaj*. Zagreb: Spektar.
- Pelc, M. (1987). *Josip Račić, o stogodišnjici rođenja*. Život umjetnosti. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/271376>
- Prančević, D. (2009). *Greška! Rad nije gramatički korektan...* Zagreb: Kvartal. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/91482>
- Prelog, P. (2002.) *Slikarstvo Proljećnog salona: magistarski rad*, Zagreb.
- Prelog, P. (2004). *Slutnja cjelovitog slikarstva*. Kvartal, I (1-2). Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/198643>
- Prelog, P. (2010). *Korak prema spoznavanju cjeline*. Kvartal. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/175309>
- Prelog, P. (2016). *Udruženje umjetnika Zemlja (1929–1935) i umjetničko umrežavanje*. Život umjetnosti. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/180254>
- Protić, M. (1982). *Slikarstvo XX veka*. Zagreb, Spektar.
- Pušonjić, L. (2022). *Iluzija stvarnosti – Dimitrije Popović*. Scopus, XIV (27). Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/316635>
- Reberski, I. (1997). *Realizmi dvadesetih godina u hrvatskom slikarstvu: magično, klasično, objektivno: magični realizam, neoklasicizam, nova realnost, objektivna realnost, kritički realizam*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti. ArTresor naklada.
- Rus, Z. (1985). *Apstraktna umjetnost u Hrvatskoj 1*. Split: Logos.

- Segato, G. (1999). *Dimitrije Popović opus 1967.-1999*. Zagreb: Skaner studio.
- Šolman, M. (1976). *Marijan Trepše. Retrospektivna izložba, Umjetnički paviljon Zagreb, 8. 1.–30. 1. 1975. Život umjetnosti*. <https://hrcak.srce.hr/301318>
- Srhoj, V. (2007). *Postmoderna umjetnost u Hrvatskoj između rata i mira*. Zbornik II. Kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti.
- Stipančić, B. (1996). *G. Trbuljak, katalog izložbe (4. 4.–24. 4. 1996.)*, Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti.
- Stipančić, B. (2010) *Vlado Martek – Poezija u akciji / Poetry in Action*, Zagreb: DeLVe
- Šuvaković, M., (2002). *Fatalne figure umjetnika: eseji o umjetnosti i kulturi XX. stoljeća u Jugoistočnoj, Istočnoj i Srednjoj Europi kroz djelo(vanje) umjetnika Vlade Marteka*. Zagreb: Meandar.
- Tonković, Z. (1988). *Vladimir Becić*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti.
- Uskoković, J. (1980). *Monumentalizam kao struja hrvatske moderne i Mirko Rački. Život umjetnosti*. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/291894>
- Verdonik, M. i Kroflin, L. (2022). *Život Slave Raškaj u romanu, slikovnici i lutkarskoj predstavi*. Dani Hvarškoga kazališta. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/277641>
- Waldgoni, R. (2018). *Akademik Josip Vaništa [1924.-2018.]*. Prostor. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/213775>
- Web design. (bez dat.). *Bukovac, Vlaho*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 9.7.2024. <https://enciklopedija.hr/clanak/bukovac-vlaho>
- Web design. (bez dat.). *Crnčić, Menci Clement*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 20.7.2024. <https://enciklopedija.hr/clanak/crnacic-menci-clement>
- Web design. (bez dat.). *Društvo hrvatskih umjetnika »Medulić«*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 21.7.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/drustvo-hrvatskih-umjetnika-medulic>
- Web design. (bez dat.). *Gecan, Vilko*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 2.8.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/gecan-vilko>
- Web design. (bez dat.). *Impresionizam*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 1.7.2024. <https://enciklopedija.hr/clanak/impresionizam>
- Web design. (bez dat.). *Iveković, Oton*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 10.7.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/ivekovic-oton>

Web design. (bez dat.). *Kauzlarić Atač, Zlatko*. Hrvatski biografski leksikon (1983–2024), mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024. Pristupljeno 3.8.2024.
<https://hbl.lzmk.hr/clanak/kauzlaric-atac-zlatko>

Web design. (bez dat.). *Konceptualna umjetnost*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 27.8.2024.
<https://enciklopedija.hr/clanak/konceptualna-umjetnost>

Web design. (bez dat.). *Krizman, Tomislav*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 20.7.2024.
<https://enciklopedija.hr/clanak/krizman-tomislav>

Web design. (bez dat.). *Miše, Jerolim*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 2.8.2024.
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/mise-jerolim>

Web design. (bez dat.). *Münchenski krug*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 22.7.2024.
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/munchenski-krug>

Web design. (bez dat.). *Postmodernizam*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 4.8.2024.
<https://enciklopedija.hr/clanak/postmodernizam>

Web design. (bez dat.). *Praška četvorica*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 1.8.2024.
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/praska-cetvorica>

Web design. (bez dat.). *Raškaj, Slava*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 15.7.2024.
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/raskaj-slava>

Web design. (bez dat.). *Režek, Ivo*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 2.8.2024.
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/rezek-ivo>

Web design. (bez dat.). *Stilinović, Mladen*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 4.8.2024.
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/stilinovic-mladen>

Web design. (bez dat.). *Udruženje umjetnika Zemlja*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 1.8.2024.
<https://enciklopedija.hr/clanak/udruzenje-umjetnika-zemlja>

Zidić, I. (2000). *Vlaho Bukovac: retrospektiva (katalog izložbe) Moderna galerija, 17. svibnja - 2. srpnja 2000*. Zagreb: Moderna galerija.

Zidić, I. *Ljubo Babić*. Kolo 1-2, 2009. Građa za Enciklopediju Matice hrvatske. Preuzeto s <https://www.matica.hr/kolo/314/Ljubo%20Babi%20C4%87/> . Pristupljeno 2.8.2024.

Žmegač, A. (ur.). (2010). Institut za povijest umjetnosti. *Europske i srednjoeuropske komponente u konstituiranju nacionalne povijesti umjetnosti: hrvatska umjetnost dvadesetih godina 20. Stoljeća*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti.

Župan, I. (2012). *Majstor mirenja, spajanja i kombiniranja suprotnosti*. Ars Adriatica 2/2012. Časopis Odjela za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru.
<https://hrcak.srce.hr/file/151381>

Župan, I. (2018). *Igor Rončević*. Art bulletin. <https://doi.org/10.21857/94k14cx3lm>

Sažetak

Ovaj rad pruža sveobuhvatan pregled razvoja modernog slikarstva u Hrvatskoj, obuhvaćajući ključne umjetničke pokrete, stilove i umjetnike koji su oblikovali ovu umjetničku granu 20. stoljeća. U uvodnom dijelu rada analizira se povijesni i društveni kontekst koji je utjecao na formiranje modernog slikarstva u Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na prijelaz iz tradicionalnih slikarskih tehnika prema modernim izražajnim formama.

Prvi dio rada posvećen je slikarima pleneristima, koji su svojim radovima uveli inovacije u hrvatsku umjetnost krajem 19. stoljeća. Ovi umjetnici su prihvatili utjecaje impresionizma i počeli stvarati radove na otvorenom (en plein air), što je značajno utjecalo na razvoj pejzažnog slikarstva u Hrvatskoj. Sljedeći dio rada fokusira se na secesiju i Zagrebačku šarenu školu, pokazujući kako je ovaj pokret donio novi senzibilitet i estetske vrijednosti, koje su bile u skladu s europskim modernističkim trendovima.

Simbolizam, kao bitan pokret unutar modernog slikarstva, detaljno je obrađen kroz analizu djela ključnih umjetnika kao što su Vlaho Bukovac, Oton Iveković i Slava Raškaj. Njihova djela su predstavljena kao izraz emocionalne dubine i suptilnog izražavanja osobnih i kolektivnih tema.

U završnom dijelu rada istražuje se utjecaj europskih avangardnih pokreta, poput ekspresionizma, kubizma i fovizma, na hrvatske slikare. Posebna pažnja posvećena je prijelazu prema apstrakciji i načinu na koji su hrvatski umjetnici asimilirali ove utjecaje u svoja djela. Rad također razmatra kasnije suvremene tendencije, uključujući apstraktni ekspresionizam i nove forme likovnog izraza, te njihov značaj za oblikovanje današnje umjetničke scene u Hrvatskoj.

Zaključni dio rada sumira ključne nalaze, naglašavajući kako je modernistički pokret u hrvatskom slikarstvu bio dio šireg europskog umjetničkog konteksta, ali je istovremeno zadržao specifične lokalne karakteristike, koje su ga činile jedinstvenim i prepoznatljivim. Ovaj rad doprinosi razumijevanju razvoja modernog slikarstva u Hrvatskoj, ističući njegov značaj u kontekstu nacionalne i europske umjetničke baštine.

Ključne riječi: Moderno slikarstvo u Hrvatskoj, Umjetnički pokreti, Simbolizam, Realizam, Ekspresionizam

MODERN PAINTING IN CROATIA

Abstract

This paper provides a comprehensive overview of the development of modern painting in Croatia, encompassing key artistic movements, styles, and artists who shaped this art form in the 20th century. The introduction of the paper analyzes the historical and social context that influenced the formation of modern painting in Croatia, with a particular emphasis on the transition from traditional painting techniques to modern expressive forms.

The first part of the paper is dedicated to plein air painters, who introduced innovations into Croatian art at the end of the 19th century. These artists adopted the influences of Impressionism and began creating works outdoors (*en plein air*), which significantly impacted the development of landscape painting in Croatia. The next section of the paper focuses on Secession and the Zagreb School of Color, demonstrating how this movement brought new sensibilities and aesthetic values that were in line with European modernist trends.

Symbolism, as a significant movement within modern painting, is thoroughly examined through an analysis of the works of key artists such as Vlaho Bukovac, Oton Iveković, and Slava Raškaj. Their works are presented as expressions of emotional depth and subtle conveying of personal and collective themes.

The final part of the paper explores the influence of European avant-garde movements, such as Expressionism, Cubism, and Fauvism, on Croatian painters. Special attention is given to the transition to abstraction and how Croatian artists assimilated these influences into their works. The paper also discusses later contemporary tendencies, including abstract expressionism and new forms of visual expression, and their significance in shaping today's artistic scene in Croatia.

The conclusion summarizes the key findings, emphasizing how the modernist movement in Croatian painting was part of a broader European artistic context while retaining specific local characteristics that made it unique and recognizable. This paper contributes to the understanding of the development of modern painting in Croatia, highlighting its importance in the context of national and European artistic heritage.

Keywords: Modern Painting in Croatia, Artistic Movements, Symbolism, Realism, Expressionism

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Mirela Filipović-Grčić, kao ~~pristupnik~~/pristupnica za stjecanje zvanja ~~magistra~~/magistrice ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 19.09.2024.

Potpis

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: Mirela Filipović-Grčić

Naslov rada: Moderno slikarstvo u Hrvatskoj

Znanstveno područje i polje: Interdisciplinarne znanosti, obrazovne znanosti

Vrsta rada: Diplomski rad

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): Izv. prof. dr. sc. Marija Brajčić

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): _____ / _____

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Izv. prof. dr. sc. Marija Brajčić

Doc. dr. sc. Dubravka Kuščević

Mia Mijaljica, asistentica

Ovom izjavom potvrđujem da sam ~~autor~~/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti* (NN br. 119/22)).

Split, 19.9.2024.

Potpis studenta/studentice: _____

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.